

Cumhuriyet Yolunda

Yunus Nadi

Cumhuriyet

Gazetemizin kurucusu Yunus Nadi'nin Kurtuluş Savaşı sonrası yazılarını 'Cumhuriyet Yolunda' adlı kitabıyla sunuyoruz.
Yunus Nadi, bu kitabında yer alan yazılarında, Kurtuluş Savaşımızın başarıyla sonuçlanması zincirinin son halkası olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve Cumhuriyet'le birlikte gerçekleştirilen 'Atatürk Derimi'nin amaç, ilke ve uygulamalarını konu edinmekte, gerici ve tutucu eylemlere karşı ağır eleştirilerini yöneltmektedir.
Gazeteciliğinin ve yazarlığının bütün gücünü 'Atatürk Devrimi', Atatürkçü ilkeler ve Cumhuriyet yönetiminin erdemleri doğrultusunda kullanan Yunus Nadi, 'Cumhuriyet' adını verdiği gazetesini de bu ilkeler temeli üzerine oturtmuştur.
Cumhuriyet tarihimizin başlangıç yıllarının önemli olaylarım Yunus Nadi'nin usta kaleminden bu kitabında okuyacaksınız. Yakın tarihimize ışık tutacak bu belgesel kitabı gazetemizin '75. Yılında' okurlarımıza sunmaktan büyük kıvanç duymaktayız.

C U M H U R İ Y E T

Y O L U N D A

Nurer UĞURLU başkanlığında bir kurul tarafından hazırlanmıştır.

Dizgi Baskı Yayımlayan:
Yeni Gün Haber Ajansı
Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Mayıs 1999

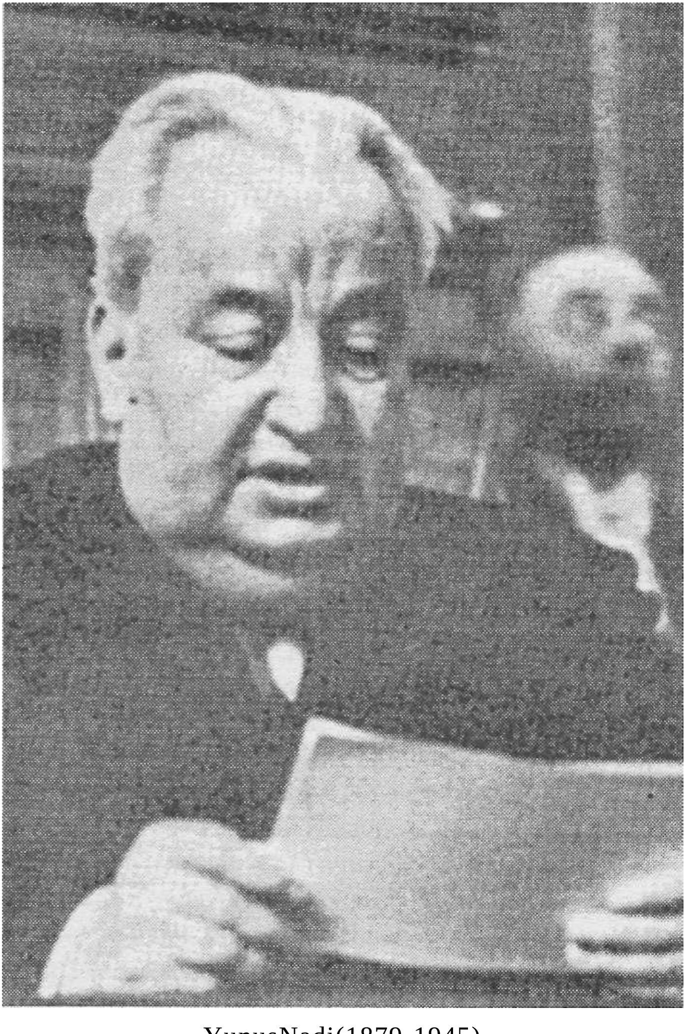
YUNUS NADİ

CUMHURİYET YOLUNDA

Hazırlayan

SAMİ KARAÖREN

Cumhuriyet GAZETESININ OKURLARINA ARMAĞANIDIR.

YunusNadi(1879-1945)

Yunus Nadi'nin Yaşamöyküsü

Yunus Nadi (Abalıoğlu), 1879 yılında Muğla'nın Fethiye ilçesinin Şeydiler köyünde doğdu. Abalızade Hacı Halil Efendi'nin oğludur. İlköğrenimini Fethiye'de yapan Yunus Nadi, Rodos'a giderek orada Ahmet Mithat ve Ebüzziya'nm sürgün oldukları sırada ileri bir anlayışla kurdukları Süleyma niye Medresesi'nde, daha sonra da İstanbul'da Galatasaray Sultanisi'nde ve Hukuk Mektebi'nde okudu.

Gazetecilik ve yazarlığa ilk olarak 1900 yılında Baba Ta hir'in çıkardığı "Malumat" gazetesinde başladı. Onun gazetecilik yaşamına atılması ile Abdülhamit istibdadına karşı savaşa girmesi bir olduğundan 1901'de "İstibdat aleyhine çalışan gizli bir derneğe girmekle" suçlanarak üç yıl hapse ve sürgün cezasına mahkûm edilip Midilli kalesine gönderildi. Bir süre sonra bu cezasını Fethiye'de çekmek isteği ile siyasal iktidara başvuruda bulundu. Hükümette bulunan bazı kişilerin anlayışlı davranmasıyla başvurusu kabul edilerek memleketi olan Fethiye'ye gönderildi. 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar orada kalan ve Nazime Hanım'la evlenen Yunus Nadi, bundan sonra İstanbul'a dönerek İkdam ve Tasvir i Efkâr gazetelerinde yazarlığa başladı. Tasvir i Efkâr'da ayrrca ya zıişleri müdürlüğü de yapıyordu. Kendisini çok beğenen ve ga

zeteciliğini takdir eden Ebüzziya onu gazetesine ortak da yaptı. O dönemin yazarları ve gazetecileri, Yunus Nadi'nin gazeteciliğimize yenilikler getirdiğini belirtirler.

1910 yılında Selanik'e giderek orada İttihat ve Terak ki'nin çıkardığı "Rumeli" gazetesine başyazar oldu ve ardından da 1912'de ikinci dönem Meclis i Mebusan'ma Aydın milletvekili olarak girdi. (Meclis i Mebusan'm 1914 19 arası üçüncü dönemine de yine Aydın milletvekili olarak seçilmişti. 1920 yılında ise yapılan dördüncü dönem seçimlerinde, İzmir'in Yunan işgali altında bulunmayan iki bucağının verdiği oylarla İzmir milletvekili seçilmiştir. İleride de belirtileceği gibi Anadolu'ya geçtiğinde ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne de İzmir Milletvekili olarak katılmıştır).

Yunus Nadi, Birinci Dünya Savaşı'mn bitimi günlerinde "Yeni Gün" gazetesini kurup çıkarmaya başladı. Anadolu'da başlamış ve örgütlenmiş olan Ulusal Kurtuluş hareketini destekliyor, bu nedenle de işgal devletleriyle onların kuklası olan Damat Ferit hükümetinin düşmanlığını çekiyor, izlemelerinden kurtulamıyordu. Buna karşın, Yeni Gün'ü İstanbul'da çı karabilmeyi bir süre başarmışsa da Damat Ferit hükümetiyle işgal kuvvetlerinin aman vermeyen aramaları karşısmda İstanbul'da gizlenmenin yürümeyeceğini anlayınca, yakalanmamak için Anadolu'ya geçmeye karar verdi. Selanik'ten kendisini yakından tanıyan Mustafa Kemal Paşa'ya ulaşıncaya kadar günlerce süren çok tehlikeli bir yolculuğu göze aldı. Hatta bir ara Bolu dolaylarındaki isyancıların eline düşmesine karşın kurtulup Ankara'ya ulaşabildi. Ankara'da "Yeni Gün", Ulusal Kurtuluş hareketinin adeta dili olmuş, haklı davamızı yurda ve bütün dünyaya duyurmuştur. Ayrıca, daha Ankara'ya gelirken zahmetli Anadolu yolculuğunda rastladığı Halide

Edip'le birlikte kararlaştırdıkları Anadolu Ajansı'nı da kuranlar arasındadır.

Yunus Nadi, Kurtuluş Savaşı'nı bütün ruhuyla, kalbiyle, kafasıyla beslemiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birinci dönemine, yani "Birinci Meclis" diye anılan ilkMeclis'e İzmir milletvekili olarak katılmıştır. 1924'te ikinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ise, Muğla milletvekili olarak girdi ve altıncı dönem sonuna kadar (1943) Muğla milletvekilliği sürdü. Meclis'te Anayasa Komisyonu Başkanlığı görevinde de bulundu.

Atatürk'ün büyük atılımlarına gönül veren Yunus Nadi, O'nun devrimlerini desteklemek amacıyla 7 Mayıs 1924'te adı Atatürk tarafından konulan Cumhuriyet gazetesini kurup yayınıma başlamıştır. 1945 yılının 28 Haziran'mda tedavi edilmekte olduğu Cenevre'de yaşama gözlerini yuman Yunus Nadi, gazeteciliğinin ve yazarlığının bütün gücünü Atatürk devrimleri, Atatürkçü ilkeler ve Cumhuriyet yönetiminin erdemleri doğrultusunda kullanmış, gazetesini de bu ilkeler temeline oturtmuştur. Üstat Yunus Nadi'nin bu temele oturttuğu Cumhuriyet, oğlu Nadir Nadi'nin başyazarlığı ve yönetimi altında aynı titizlikle yürümektedir. Yeri gelmişken hemen belirtelim, oğullan Nadir Nadi ve Doğan Nadi'yi de Cumhuri yet'in en küçük basamaklarından başlatarak gazeteci ve yazar olarak yetiştirmiştir.

Yunus Nadi'nin ölümünden sonra eşi Nazime Nadi ve çocukları tarafından kültür ve sanat alanında her yıl verilmekte olan Yunus Nadi Armağanı kurulmuştur.

Yapıtları:

İhtilâl ve İnkılâb ı Osmani (1908)

40 Saat Graf Zeplin ile Havada (1930)

Kurtuluş Savaşı Anılan (Cumhuriyet'in ilk çıktığı günden başlayarak uzunca bir süre yayımlanan bu anılar, tarih sırası gözetilmeksizin Sel Yayınlan arasında küçük küçük kitaplar" halinde şu adlarla da çıkmıştır: Ankara'nın İlk Günleri, Ali Galip Olayı, Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Açılışı ve İsyanlar, Çerkeş Etem Kuvvetlerinin İhaneti, Mustafa Kemal Paşa Samsun'da, Çerkeş Etem, Cumhuriyet Yolunda..,) (Başyazılanndan seçtiklerim).

Sami Karaören

Yunus Nadi'nin Ardından Neler Dediler

Türk matbuat ailesi büyük bir acıya uğradı: Yunus Nadi'yi kaybettik. Onun kırlaşmış saçları altmda zekâ, tecrübe ve çetin bir hayatın çekici ifadelerini kendinde toplayan tombul ve sevimli yüzü artık aramızda değil. Bunu düşünürken kalbimiz ezilir gibi bir şey oluyor. Çünkü bu hakiki bir kayıptır. Yeni nesiller onun yerini doldurmak için zahmet çekeceklerdir.

Pek genç iken gazeteciliğe başladı. Bu merak ve matbuata bu düşkünlük onun bütün ömrünce sürdü. Muvaffak oldu, meb'us oldu, her şey oldu, fakat daima gazeteci kaldı. Dünyaya bunun için gelmiş denilebilirdi. Ve gazeteci olarak gözlerini yumdu.

Meşrutiyetin ilk günleri, Yunus Nadi'ye Selanik'te Rumeli gazetesinde geniş ve hür bir yazı hayatının heyecanlı safhalarını temin etti. İnkılâp lehindeki mücadelelerin çıraklığını orada yaptı. Ustalığını Milli Mücadele'de gösterdi.

Milli Mücadele'nin matbuat sahasındaki varlığında Yunus Nadi çok esaslı bir mevki tutar. O, İstanbul'dan köhne ve geri teknikteki bir makineyi Ankara'ya kadar sürükleyebildi. Rasgele bir binada bir matbaa ve gazete kurdu. Gazetesinin belki hamallığını bile bazen kendisi yaparak felaket ve mücadele içindeki vatanın fırtınalı ufuklarına bir Yeni Gün'ün ışık

lannı saçtı. Milli Mücadele şeflerinin en yakın dostu ve organı oldu. Milli Mücadele'ye kendisini vakfetti ve nihayet matbuat âleminin heybetli bir şahikası olarak Cumhuriyet'e yerleşti.

Bir mücadele devrinde yetişen ve mücadele içinde yaşayan bir adamın dostları kadar düşmanları da olur. Şimdi onun ölümü karşısında her şey susmuştur ve yalnız umumi bir teessür ve teessüf kalmıştır.

Hep gideceğiz. Arkada vatan için bir hizmet teşkil edebilecek bir çalışma hamulesi (yükü) bırakabilirsek vazifemizi ifa etmiş sayılabiliriz. Yunus Nadi bu hizmeti yapmıştır. Onu hayırla anmak hepimiz için bir teselli teşkil eder.

Hüseyin Cahit Yalçın

Cumhuriyet arkadaşımızın sahibi ve başyazarı Yunus Nadi Abalıoğlu'nun Cenevre'de uzun süren bir tedaviden sonra nekahet devresini geçirirken hiç beklenmeyen ölümü, Türk basın âleminde derin bir teessür uyandırmıştır. Rahmetlinin neşriyat hayatı Abdülhamid devrinin son senelerinde başlamış ve kırk beş senelik bir tarihin en heyecanlı hadiselerine karışmış olduğu için memleketin her tarafında aydın şahsiyetini hemen hiç tanımayan kalmamıştır. Onun için ölümünden doğan teessür de çok geniştir.

Yunus Nadi adının tanınmış bir gazeteci olarak ortaya çıkışı Ebüzziya Tevfik'in ölümünden sonra oğullan Velid ve Tal ha ile birleşerek Tasviri Efkâr'ı çıkarması ve bu gazetede başyazar olmasıyla başlar.

Balkan Harbi Osmanlı İmparatorluğu için bir felaket şeklini aldığı zaman Bulgar ordulan Çatalea'ya kadar gelmişti. Hürriyet ve İtilaf Partisi adına işbaşına geçmiş olan miskin bir

hükümetin memleket idaresinde ve vatan müdafaasmda gösterdiği şaşkınlık halk efkârım derin bir ümitsizliğe ve ıstıraba düşürmüştü. O zaman Tasviri Efkâr'ın başyazarı olan Yunus Na di, Babıâli hükümetine karşı şiddetli bir mücadele açmışta Bu mücadelenin yarattığı fikir cereyanları karşısında Babıâli'deki şaşkın hükümet yerini memleketin istediği cesaretli ve hareketli bir heyete bırakmıştır. Ancak ondan somadır ki sevgili Edir nemiz Bulgar istilacılarının elinden geri almabihmştir.

Yunus Nadi'nin bundan somaki şahsiyeti karanlık mütareke seneleri içinde Atatürk'ün açtığı bağımsızlık mücadelesine iştirak etmek için Anadolu'ya geçmesiyle görülür. İstanbul'da neşrine başladığı Yeni Gün gazetesi ondan soma Ankara'da çıkmaya devam etmiştir ve burada Anadolu hareketlerinin en kuvvetli sesi olarak yüteelmiştir. 1924 senesinde Is tanbul'da Cumhuriyet'i kurmuştur. Ondan soma da neşriyat sahasında hep Atatürk inkılaplarına hizmet etmiştir.

Bu bakımdan Yunus Nadi'nin mesleki hayatmı ve şahsiyetini incelerken Atatürk'le olan münasebetlerim hatalamak lazımdır. Rahmetli arkadaşımız, dostlarıyla hususi musahabeleri arasında bu münasebeti, kendisinin Selanik'te gazetecilik ettiği, ondan soma Atatürk'ün Sofya'da ataşemiliterlik vazifesinde bulunduğu zamanlarda başladı. Selanik'te kendisini tanımış olan Atatürk Sofya'da ataşemiliterken Tasviri Efkâr gazetesinde başyazar olan Yunus Nadi'ye memleket ve dünya işleri hakkındaki düşüncelerini yazardı. Bu mektuplar o zaman Tasviri Efkâr gazetesinde çıkardı.

Yunus Nadi bu mektuplardaki f bikirlerin kuvvetinden bahsederken daima "Çelik kalemle yazılmış çelik fikirler" tabirini kullanırdı. Atatürk'le aralarında bu münasebet her ikisi Milli Mücadele hareketleri içinde Ankara'da birleştikten son

ra daha yakın, daha kuvvetli bir şekil almıştır. Ondan soma Yunus Nadi kalemini Atatürk'ün daima çelikten fikirler yaratan ilham kaynağına çevirmiştir. ;

Asım Us

Yunus Nadi'nin ölümünü dün Büyükada'da ona dost bir çevre içinde öğrendim. Hayretle açılan dudaklar teessürle mühürlendiler. Bu umumi teessürde mesleğimin tesellisini bulmak mümkündür; fakat bana pek az kısmet olmuş böyle bir dinlenme gününe çöken bu kara haber içinde işte beni adeta azarlayan bir duygu oluyor: Uzakta ve memleket dışında bir meslek büyüğünün naaşı üstüne gözyaşı dökülürken, sanki biz burada bu sükûn âlemine bile bile çekilmişiz gibi...

Yunus Nadi'yi Yeşilköy'deki hava istasyonunda uğurladığımız günü hatırlıyorum. Cesaretli ve neşeliydi. Geçirdiği rahatsızlığın lüzum gösterdiği ameliyata uzun zamandır rıza gösteremeyen Yunus Nadi'nin bu yolculuk karan umuyorduk ki Cumhuriyet'te her şeye rağmen boş bırakmadığı başmakale sütunu için bir dönüş başlangıcıdır. Meğer onun meçhulleri koklamakta ve sezmekte mücerreb (denenmiş) olan feraseti (anlayışı) bu ürkeklik ve çekingenlikte de kendini göster mekteymiş.

Yunus Nadi ile muhakkak Türk gazeteciliği birçok balamdan mükemmel ve canlı bir örneğini kaybetmiş oluyor. Med rese i Süleymaniye'den mezun Yunus Nadi adıyla mesleğimizin eşiğine ayak basan Fethiyeli gencin başlı başına nasıl bir eser yükselttiğini görüp de takdir etmemek, kaleminin bütün seyrinde en ilerletici ve en yaşatıcı fikir ve hareketlerle olan hizmetini kendisi ve mesleği için şeref diye almamak elden gelmez. .

Yunus Nadi Selanik'te "Rumeli"yi çıkarırken ben onun istanbul muhabirliğini yaptım. Tasviri Efkâr'a, beni o sekreter aldı. Meclis'te, uzun müddet Teşkilat ı Esasiye Encümeni'nde o reis, ben mazbata muharririydim. Bütün bu yakın temaslarımda bana görünen Yunus Nadi'nin başkaları için daima iyilik ister, iyi kalpli bir insan çehresi olmuştur.

Yunus Nadi'nin mütareke devrinden mücadele devrine götürdüğü büyük cehdi (çabası) ise inkılap tarihi bir gün dikkatle ayırıp tespit edecektir. Bunda vereceği hüküm ne olursa olsun, ölümüne acıdığımız bugün, mesleğim onu bıraktığı iyi örneklerden gurur ve teselli duyuyorsa ben de o hizmetlerden birine yol açan bir hizmetimin hatırasıyla bu acıyı sarmış oluyorum.

Yunus Nadi, Mütareke içinde "Yeni Gün"ü çıkarıyordu. Ben gene Vakit'te çalışıyordum. O açıktan açığa İttihat ve Te rakki'den olduğunu yazıyor, ben açıktan açığa İttihat ve Terakki tarafında çalışıyordum. İkimiz de milli teşekküle bağlı idik. Bir gün gizlice öğrendim ki vaktin hükümeti Yunus Nadi'yi tevkif edecektir. Komşu idarehaneye koştum. Orası Nadi'nin hem evi, hem matbaasıydı.

Masasında ve yazısının başında buldum. Ben kapıyı kapayarak o gizli haberi verirken, o bir harem kapısını açarak ortadan sır oldu.

İstanbul'da doğan Yeni Gün, o günden soma Ankara'da milli dileğin diliyle konuşmaya, haykırmaya başlamıştı. Yunus Nadi, mütereddid bir adam değildi.

Bu devrin ve bu mesleğin tarihi, Yunus Nadi'yi unutmayacaktır.

Hakkı Tarık Us

Bilineni sıralamakta fayda görmüyorum.

Gazeteci, politikacı, mücadeleci, hayat ve işadamı Nadi, bütün bu vasıflan ile kalmtılan hızla sıralamaya başlayan, yaşlan elliyi bulmuş, bizim nesil mensuplanmn ve onlan dinleyenlerin pek iyi tanıdıklan bir şahsiyettir.

Madem ki aramızdan ebediyen aynlmış olanın hüviyetini tarihe devredecek düşünceleri bir araya toplamak mevzuu bahsoluyor.

Uzak ve küçük bir hatıraya dayanarak, çok bilinenin yanında az bilineni anlatayım:

Anadolu'da, Milli Mücadele henüz emekleme devrinde dir.

Yunus Nadi, İstanbul'da "Yeni Gün"ü çıkanyor, ben de bu gazetede gece sekreteriyim.

Vazifem, son telgrafları toplayarak sahifeyi yaptıktan soma, sansür dolayısıyla yahut dava uğrunda gazeteye koymayı doğru bulmadığım haberleri bir rapor halinde bir araya toplamaktır.

Yunus Nadi, her gece muntazaman idareye gelecek, raporu okuyacak, durumu münakaşa edecek, en nihayet masasının üzerine bir yumruk indirerek bahsi iki kelimeyle bağlayacakta:

Düşmanı kovacağız.

Vaziyetin kötüleştiği, yeis (umutsuzluk) verici göründüğü günler olmuş, fakat bu cümlesi asla değişmemiştir.

Bir zaman geldi ki, İstanbul fiilen de işgal edildi ve idarehane basılarak süzgeçten geçirildi.

Yunus Nadi'yi bulamadılar.

Neredeydi bilir misiniz? İşgal ordulan polisinin esas karakollarından birine birkaç yüz metre mesafede, karanlık bir gazinonun köşesinde bir bardak biranın önünde.

Bunu emin bir dostu vasıtasıyla bana uçurduğu haberden anlıyorum. Bu haberle bana verilen vazife şudur:

Asmaaltı'nda zeytinyağı ticaretiyle meşgul Ali Ekrem isminde bir adaşımı bularak ondan 50 lira alıp kendisine götürmek...

Filhakika Yunus Nadi'nin parası da yoktur ve kararlaştırdığı Anadolu seyahati masraflarının temelini bu 50 lira teşkil edecektir.

50 lirayı alıyorum. Bira kadehinin önünde bekleyen Na di'ye götürüyorum. Konuşuyoruz. Sual budur:

Ne yapacağız?

Onun değişmeyen son cümlesi de budur:

Düşmanı kovacağız.

Yeni Gün İstanbul'da kapandı. Ankara'da çıktı. Derken, Cumhuriyet doğdu ve aradan yıllar geçti.

Peki iyi hatırlıyorum. Yunus Nadi, bana aylarca tekrarladığı cümleyi unutmamıştı, ilk karşılaştığımız zaman cümleyi değiştirerek gene söyledi:

Düşmanı kovduk.

Bu satırla belirtmek istediğim hakikati kelimeleştireyim:

Yunus Nadi, yurdun mutlaka kurtulacağı imanını, zifiri karanlık içinde, madde bulamadığı zaman, kalbinin ışığından alan adamdı.

Abalıoğlu ailesinin kaybı, yurdun kaybıdır.

Ali Ekrem Uşakhgil

Yunus Nadi, bu memleketin hürriyet tarihinde, İstiklal Sa vaşı'nda, Kemalist devrim mücadelesinde şahsi ve milli vazifesini insan kudret ve zekâsının imkân verebildiği nispet içinde ifa etmiş, şöhret ve şahsiyetini bu memleketin politika ve

basın tarihine bütün izleriyle geçirtmeye basan kazanmış sayılı ve değerli bir örnektir.

O mücadeleci ve engin ruhunda görüşlerinin ve kanaatlerinin fırtınasını koparmaktan bir an geri kalmayan enerjik ve dinamik bir politikacı, hakiki ve üstad bir gazeteci, başan cı ve kumcu bir naşir, tuttuğunu kopanr bir insandı.

Bunun içindir ki Yunus Nadi.. adı yannm nesillerinin kulağında ve bilgisinde bu vatanın hürriyeti, bağımsızlığı, cumhuriyeti, Kemalist devrim hareketleri için bir elinde Atatürk'ün, öbür elinde "Yeni Gün" ve "Cumhuriyet"in bayrağı bulunarak ilk siperde savaşan büyük bir mücadelecinin, bir gazetecinin, bir mütefekkir ve vatanseverin şöhreti olarak anılacaktır.

***

O yapacağmı yapabilmek imkân ve nispetleri içinde yaptı ve öldü. Azrailin insan ömürleri üzerindeki ebedi hisset ve rekabeti onu aramızdan ayırmış bulunmasına rağmen, hafıza ve hatıramız onu kendi ömrümüz boyunca her fırsatta bize yaşatacaktır. Ve o kendinden soma kendinin, kendi bayrak ve ülküsünün yaşatılması için herkula nasip olmayan bir üstünlüğün de ayrıca sahibi, Nadir ve Doğan'm babası bulunuyor.

Bu, ömrünü ve şöhretim yapmış bir faninin hayata gözlerini yumarken göz kapaklanmn altmı en zengin servet ha zineleriyle süsleyen tek madde ve mana saadetidir.

Etem İzzet Benice

Türk Basınının Yetiştirdiği En tyi Gazeteci

30 Haziran 1945 günlü Cumhuriyet'in ikinci sayfasında Abidin Daver 'in yazısı:

Yunus Nadi öldü... Onun uzun yıllar, bütün bir ömür arkadaşı olmak sıfatıyla bu acı haber karşısında sadece ağlamak isterim. Fakat gazeteci, en büyük elem ve keder duyduğu zaman bile elinden kalemi bnakmamakla mükelleftir. Ölüm ve göz yaşlan dahi kalemimizi durduramaz. Bu, bizim hayatta na sibimizdir. Ölüm, kendimizi bile çok defa, masa başında elimizde kalem bastınr. Biz gazeteciler, basın savaşında silahı kalem olan erleriz. Elimizden kalemi yalnız ölüm düşürür. O nun için kırk yıllık dostumun ölümü karşısında, rahatça ağlamaya bile vakit bulamadan onun mersiyesini yazmak vazifemi ifaya çalışıyorum. Fakat bir defa daha görüyorum ki insanın kalbi sızlarken kalemi duraklıyor. Teessür ve acı, fikirlerini, hislerini boğuyor. Bu yazı, muhterem üstadımın ve aziz dostumun hatırasına hürmettir.

Ben, Yunus Nadi'yi ilk defa 1909 yılı mayısında, Ebüz ziya Tevfik merhumunun Divanyolu'nda kurduğu matbaasında "Yeni Tasviri Efkâr"ı çıkanrken görmüştüm. Bu gazetenin o zamanki dört başı da şimdi Allah'ın rahmetine kavuş

muş bulunuyorlar. Bunlar, aramızdan ayrılış tarihlerinin sırasına göre Ebüzziya Tevfik, Talha Ebüzziya, Velid Ebüzziya, Yunus Nadi'dir. Yunus Nadi, gazetenin yazıişleri müdürü idi.

Yeni Tasviri Efkâr'da muntazaman çalışmaya başladıktan soma bu gazeteyi çıkaranlardan ve yazıişleri müdürü sıfatıyla Yunus Nadi 'den büyük teşvik ve yardım gördüm ve pek çok şey öğrendim.

İyi yürekli, güler yüzlü ve sevimli bir arkadaş olarak tanıdığım Yunus Nadi de, o zaman benim gibi meşhur bir muharrir değildi. Fakat Sultan Hamid'in istibdadından yeni kurtularak hürriyete susamış, 28 29 yaşlarında ateşli bir gençti. Şimdi, şu satırları yazarken onu, bugün bir otomobil garajı olan Divanyolu'ndaki matbaanın sıcaktan yanan odasında, ter içinde çalışır görüyorum ve gözlerim tekrar yaşanyor.

Bir sene kadar soma, Yeni Tasviri Efkâr kapanınca, Yunus Nadi Selanik'e gitmişti. Orada çıkan Rumeli gazetesinin başmuharrirliğini yapıyordu. Fakat Balkan Harbi, onu tekrar İstanbul'a iade etti.

Bu sırada Tasviri Efkâr tekrar çıkmaya başlamıştı. O milli felaket günlerinde Yunus Nadi'nin odasında toplanarak hasbihal ve münakaşa eden gazete erkânı arasmda Süleyman Nazif, Ağaoğlu Ahmed ve başka tanınmış muharrirler de bulunurdu. Herkes konuşur, içindeki acıyı döker; Yunus Nadi çatık kaslarıyla susar, dinler ve pek az konuşurdu. O felaketli anlarda Yunus Nadi'nin çatılmış kaşları, onun yüreğinde yanan büyük ıstırabın sakit fakat belagatli bir ifadesiydi.

Ebüzziya Tevfik öldükten soma, Yunus Nadi Tasviri Efkâr'ın başmuharriri olmuştu. O, aynı zamanda Osmanlı Me busan Meclisi'nde Aydm'ı temsil ediyordu. Birinci Dünya Harbi sırasında, epey müddet Tasviri Efkâr'm yazıişleri mü

dürü olarak onunla beraber çalıştım. Tasviri Efkâr, Yunus Nadi ile Talha ve Velid Ebüzziya'mn elinde, Türkiye'nin en modern, en canlı ve en çok satılan gazetesi olmuştu.

Harb içinde, bilhassa Çanakkale savaşları sırasında, Yunus Nadi o zaman 19'uncu Fırka Kumandanı Kaymakam Mustafa Kemal Bey olan Atatürk'le daima haberleşirdi. Atatürk, daha Çanakkale'de üst üste iki defa İstanbul'u ve vatanı kurtarmadan evvel, Yunus Nadi onun büyük bir kumandan olduğuna inanmıştı ve ondan çok şeyler beklediğini her zaman söylerdi.

Birinci Dünya Harbi'nin son yılında Yunus Nadi Tasviri Efkâr'dan ayrılarak Yeni Gün gazetesini çıkarmaya başladı. Ben Talha ile Velid'i sevdiğim kadar Yunus Nadi'yi de sevdiğim için, bir müddet her iki gazetede de çalıştım.

Mondros Mütarekesi'yle beraber Yunus Nadi'nin kaşları gene çatıldı; ağzı gene kapandı. Almndaki derin çizginin içinde, gene vatanm uğradığı felaketlerin acısı gömülüydü.

Yeni Gün idarehanesi Acımusluk sokağmdaydı. Oradan liman görünürdü. İstanbul limanında yatan ecnebi zırhlılarına bakarken kan basma hücum eder, geniş alnı moranrdı.

O sırada azgın bir hale gelen vatan hainleri, onu da ele geçirip Malta'ya göndermek istiyorlardı. Yunus Nadi Anadolu'ya geçti ve Büyük Millet Meclisi azası olarak Milli Mücadele'ye iştirak etti. Onun Anadolu'ya geçmeden önce,. Ali Rıza Paşa kabinesi zamanında, buradaki çalışmalarından Atatürk "Nutuk"unda bahsetmiştir. Yunus Nadi, "Yeni Gün"ü Ankara'da neşre başladı. Ateşli yazılarıyla İstiklal Harbi'nin maneviyat cephesini yüksek tatmakta büyük hizmeti olmuştur.

Bütün nutuklarını meşhur "Delenda Carthgo Kartaca tahrib edilmelidir" sözüyle bitiren Romalı Caton gibi Yunus Nadi de Milli Mücadele sıralarında bir müddet "Yeni Gün "de çıkan bütün yazılarında "Yunanistan yıkılmalıdır" diyordu.

Birinci înönü Zaferimden soma Türk murahhas heyeti azası olarak Londra'ya giderken İstanbul'dan geçmişti. O zaman neşe ve ümit içindeydi. Kucaklaştığımız zaman, "Mutlaka muzaffer olacağız" demişti. Yunan ordusu 1921 yazında taarruza geçerek Eskişehir'i aldıktan soma ileri hareketine devam ederken Mustafa Kemal Pasa'nın ordunun başkumandanı olmasını Yunus Nadi Büyük Millet Meclisi'ne teklif etmişti. O, dediğim gibi Atatürk'ün askeri dehasma ta Birinci Cihan Harbi'nin ilk günlerinden beri, daha doğrusu Binbaşı Mustafa Kemal Bey Trablusgarp Harbi'nde İtalyanlarla çarpıştığı zamandan beri inanmış bulunuyordu.

Yunus Nadi Milli Mücadele ve İstiklal Harbi'nde olduğu gibi İnkılap Savaşı'nda da Atatürk'ün emrinde ve yanında en büyük sadakat, iman ve heyecanla çalışmıştır. Cumhu riyet'in ilanı sırasında Büyük Millet Meclisi'nde ve gazetesinde o daima Atatürk'ün izinde yürüyerek mücadele etmiştir. 7 Mayıs 1924'te İstanbul'da kurduğu bu gazeteyi, adı üstünde Cumhuriyete hizmet etmek emeliyle tesis etmiştir.

***

Cumhuriyet'te 1925 baharından beri Yunus Nadi ile beraber çalıştım. Bir gazete, bir kişinin değil, orada çabşan bütün kafa ve kol işçilerinin eseridir; fakat Yunus Nadi, bu gazetenin başı idi. Bu bakımdan onu bir kıta kumandanına benzetebiliriz. Cumhuriyet'in 21 yıllık hayatında elde ettiği başarıda en büyük hisse onundur.

Cumhuriyet'te bana tevdi ettiği sütunun adını da o bulmuştur. Ben ilk önce "Suya sabuna dokunmadan" başlığı altında yazıyordum. Bir müddet sonra bu başlığı beğenmediğini, "Hem nalına hem mıhma"yı tercih ettiğini söyledi. 7 Temmuz 1925 'ten beri Cumhuriyet'te devam eden bu sütunun başlığı, o aziz dostun ve muhterem üstadın bana bir yadigârı olmuştur.

Yunus Nadi, Türk basınının yetiştirdiği en iyi gazetecilerden biridir. Bu kadar yıllık tecrübelerimize rağmen güç meseleler, zor davalar karşısında kalıp da işin içinden çıkamadığımız, tereddüte düştüğümüz zamanlar, o bizi aydınlatır ve yol gösterirdi. O, bu gazeteyi beşinci bir evladı gibi sever, üstüne titrerdi. Kaç defa hasta yatağında, hummalar içinde yanarken beni başucuna çağırıp gazete için görüştüğünü, direktifler verdiğini görmüş ve onun bu meslek ve vazife aşkı karşısında takdir ve hayranlık teessür ve heyecan duymuştum.

Yunus Nadi, siyasi bir başmuharrir olarak her bakımdan büyük bir tekamül göstermiştir. 1909'daki Yunus Nadi ile evvelki gün Cenevre'de hayata gözlerini kapayan Yunus Nadi arasında pek büyük farklar vardır. O, yazılarıyla durmadan halk efkârını aydınlatırken bir yandan da durmadan kendi kendini aydınlatmış; bilgilerini arttırmıştır.

Yunus Nadi, elinde kalem en güç, en nazik, en çapraşık mevzularda bile kâğıdın üstünde bir küheylan gibi koşup giderdi.

Bir akşam Büyükada'da Yatkulüp'te, Atatürk orada bulunan bazı gazetecileri etrafına toplamış; onlara gazetecilik hakkında bazı sualler sormuşta. Bu gazeteciler arasında Yunus Nadi de vardı. Atatürk, yalnız Yunus Nadi'nin cevaplarını beğenmiş ve bu beğenişini şöyle ifade etmişti:

Yunus Nadi Bey, mükemmel bir gazetecidir. Onun için gazeteciliği de en iyi o tarif etti. Yunus Nadi Bey, kalemine o kadar hâkimdir ki, gezerken, yerken, içerken, konuşurken, eğlenirken; hulasa hayatının her anmda yazar; hem de çok güzel yazar.

Rahmetli arkadaşım ve üstadım hakkındaki bu kırık dökük yazılan, büyük Ata'nın takdiriyle bitiriyorum. Onun memlekete daha büyük hizmetler ifa edebilecek bir yaşta, tam olgunluk yaşında vakitsiz ölümünden dolayı bizler kadar Cum huriyet'in aziz karileri de taziyete layıktırlar.

Abidin Daver

/

Yeni Gün'den Cumhuriyet'e

"Cumhuriyet "in 7 Mayıs 1924 günü çıkan ilk sayısında Yunus Nadi imzası ile ve "Yeni Gün den Cumhuriyet "e başlığıyla şu başyazı yayımlanmıştı:

On, on beş gündür bazı arkadaşlarrmla " Cumhuriyet" i tesis ve neşretmek üzere İstanbul'dayım: Bizim olan İstanbul'da, ilelebed bizim olacak olan, her gün daha fazla Türk olacak ve nihayet asri Türklüğe timsal teşkil ederek Cumhuriyet Türki yesi'nin gözbebeği vaz ve şanını daima yükseltecek ve öyle de yürüyüp yaşayacak olan İstanbul'da!..

Bu defa devamlıca bir ikamet için geldiğim İstanbul'da his ve müşahede namına aynı kuvvette iki zıd vaziyetin zebunuyum. Biri İstanbul'un şimdi az çok şikâyet mevzuu olan maddi hayatı, diğeri dünkü muğlak ve feci tarih. Ben İstanbul'dan 336 senesi Mart'ınm *21* 'inci *günü ayrılmıştım. O zaman* burada (Yeni Gün) intişar ediyordu. O zaman giderken bir gün İstanbul'a tekrar ve muzafferen geleceğimizden ermndim. Hatta bu maksatla (Yeni Gün) idarehanesi olan binayı iki seneyi mütecaviz (aşkın), bir zaman daha isticarım (kiram) altında tuttum. Şimdi işte avdet kanaati tahakkuk etmiştir. Fakat görüldüğü üzere bugün gazete olarak İstanbul'dan karilerime (Yeni Gün) değil (Cumhuriyet) takdim ediyorum. Demek ki arada büyük büyük inkılâplar husule gelmiştir. İtiraf etmeye mecburum ki,

bu inkılapların azamet ve haşmeti karşısında kendim bile şimdi daha müdrik ve daha mütehayyirim (şaşkımm). O kadar ki zaman zaman nefsimi hakikat ve hayalin ulvi bir cidaline (kavgasına) terk etmekten alamıyorum. Bilhassa hadisatm içinde yüzmüş olmanın verdiği hayretle şu yalan mazinin müthiş ve muazzam safhalarına karşı adeta sudan çıkmış bir balık vaziyetinde bulunuyorum. Bu kadar az zamana bu kadar büyük inkılâplar sığabilir mi? Acaba dört, beş sene süren seraba rüyalarla dolu bir uykudan mı uyandım, yoksa tahakkuk etmiş rüyalar karşısında mı bulunuyorum?.. Canım, daha dün şu İstanbul'un limanını ecnebi ve düşman gemileri, sokaklarını, kışlalarını ve evlerim ecnebi ve düşman askerleri doldurmuyor muy du?..'Canım, daha dün bu İstanbul değil miydi ki sokaklarında düşman kırbaçlarından ve palikarya kabadayılıklarından geçilmiyordu... Canım, şimdi şu Cumhuriyet'e merkezi idare yaptığım bina, daha dün düşman zabıtasının İstanbul' a mezalim yağdırdığı ve dayak altında Türk öldürdüğü yer değil miydi?.. Canım, şimdi izbeden eser bile kalmayan o işler birer galiz hakikat mıydılar, yoksa ben kâbuslu bir rüya mı görmüştüm?..

Bu hayretlerimin ifadesi sırasında naklettiğim maceralara karşı şiddetle alakalanan bazı arkadaşlar, bana Mütareke'den beri olup biten şeylerin benim ıttılaıma dahil (bilgim içinde) olanlarını kayd ve neşretmekliğimi teklif ettiler. Bu teklif evvela bana kabul ve is'af edilmeye (yerine getirilmeye) layık bir teklif gibi görünmedi. Çünkü ben bir kere cereyan eden hadisatm günü gününe değil, hatta herhangi şekilde notlarını tutmamıştrm. Ondan başka olup biten şeylerin kâffesini (tümünü) herkesin tıpkı benim gibi bildiğine kapılmıştım. Fakat dediğim gibi bazı ufak tefek hikâyelerimin pek güzide bazı muhataplarca büyük bir ehemmiyet ve alaka ile dinlendiğine dikkat ederek herkesin bütün hadisatı benim gibi bilmediklerine hükmetmekliğim la

zım geldi. Sonra gözlerimi ellerimle bastırarak şu yakın mazi içinde kısa ve seri bir cevelân (gezinme) yaptım. Bütün hadisa tm hayali gözümün önünde, adeta fışkıran bir sinema şeridi halinde yer yer mahuf (korkunç) ve müthiş, yer yer mesut ve mübarek camandığımgörerekkendimmüteheyyic oldum (heyecanlandım). Ve bunların en bariz noktalarım yazmaya karar verdim.

Bu yazılarda hiçbir sıra takip etmesem hiçbir zarar gelmez. Çünkü yazacağım her hadise başlı başına bir menkıbedir. Mesela size bugün ihtifanemden çıkarılarak Bekirağa mah pesine nasıl tıkıldığını anlatabilirim, yarın ise Afyon taarruzunun gizli kalmış bir noktasını keşf ve izah edebilirim. Her ikisini de ayrı ayrı, hiç de yekdiğeriyle birleştirmeye lüzum görmeksizin, okuyabilirsiniz.

Bununla beraber "Yeni Gün "den "Cumhuriyet"e kadar gelmek için geçen beş altı seneye temas edecek olan bu makalelerin mevzuunu iki büyük safhaya ayırmayı dahi sırf şahsi bir tasnif olarak muvafık (uygun) buldum. Bu tefrik vazifesini de Mustafa Kemal Paşa'nm İstanbul'u işgaline dört gün takaddüm eden ve bu hadiseyi keşif ve istihraç eylemiş (ileriyi görmüş) bulunan bir telgrafnamesi deruhde eylemiş bulun maktadn. Telgrafnamenin ne aslı, ne sureti bende mevcut değildir. Binaenaleyh, bir iki kelime veya ibare farkı olabilir. Fakat esası, ruhu ve manası itibarıyla yazdığımdan ibaret olan telgrafname Ankara'dan o zaman kullanılan hususi vesaitle 336 Mart'ımn galibi 12'nci gecesi çekilmiş ve burada ertesi 13 Mart akşamı, o vakit Sivas mebusu olan Kara Vasıf Bey'in Şişli'de, Osmanbey karşısındaki hanesinde Hüseyin Rauf, Bekir Sami, Kara Vasıf Beylerle ben olduğum halde okunarak mealine ıttıla hasıl (anlamı bilindikten) olduktan soma vaziyet mütalaa ve müzakere olunmuştur.

İstanbul'u işgal etmekte bulunan devletlerin o günlerde

bir şeyler yapacaklarına ait olarak bizde de bazı ihtisat (ilgi) ve istitlâat (merak) vardı. Fakat ne yapacaklarını sarih (açık) surette bilmiyorduk. En ziyade hatıra gelen şeylerden biri Meclis' in muhasarasıyla bazı eşhasın (kişilerin) tevkifi ve üst tarafın dağıtılması ihtimaliydi. Biz en ziyade bu ihtimal üzerinde tevakkuf ederek diğer arkadaşları paniğe salmamak için son dakikaya kadar sebafla beraber daima müteyakkız (dikkatli) bulunarak gene son dakikada yakayı ele vermeden savuşmaya ve bilhassa Paşa'nm da işaret ettiği veçhile Anadolu tarafına geçmeye karar vermiştik.

Malum olduğu üzere, Paşa'nm ihtimal verdiği mühim hadise 16 Mart'ta İstanbul'un işgali şeklinde tahakkuk etti. Meclisi Meb'usan dağıtılarak bazı aza tevkif olundu. Bizler ise, bizar ve mustarip, onların arkalarından baka kalmış ve ilk hayretlerimizin geçmesini müteakıb kendi başlarımızın çaresini görmeye gitmiştik.

Gazi Paşa'nm, daima ileriyi, geleceği gördüğünün en iyi delili olan tarihi bir vesikayı arz ediyorum:

Tarihi bir telgrafname

O zaman heyeti temsiliye reisi olan Mustafa Kemal Paşa'nm 12 Mart 1336 (1920) tarihinde Ankara'dan İstanbul Meclisi Meb'usan'mdaki arkadaşlarına gönderdiği hususi telgramamedir:

"Fevkalade hadiselerin arifesinde bulunuyoruz. Daha ziyade, İstanbul'da vuku ve tahakkukuna intizar olunabilecek olan bu hadiselerin tevlid edebileceği mühim ve vahim vaziyetler üzerine arkadaşların nazarı dikkatlerini celbe müsaraat ederim. Her hal ve ihtimale karşı bilhassa Anadolu'da bulunmaları faydalı olan arkadaşların gafil avlanmayarak icabında sürat ve emniyetle Anadolu'ya geçmek için şimdiden tertibatı lazimeyi almış bulunmaları elzemdir. Mustafa Kemal."

Siyaset ve İlim

Viyana'da tedavide bulunan Başmuharririmizden:

Çabuk düşünmeye ve tez anlamaya mecbur olduğumuz şu günlerde muhalif ve muvafık hepimizin en büyük milli hatamızı ilimsizlikte bulduğumu açık söylemeye mecburum. Bilgiye hürmet, insaniyetin en büyük meziyetini teşkil eder. Çünkü insaniyetin en büyük meziyeti bilgidir. Bizde bu meselenin umumiyetle böyle takdir edilmemekte olduğunu esefle görüyoruz. Memleketimizde maalesef bilgi, umumi bir aşk ve alaka mahiyetini almaktan çok uzak kalmıştır. Şimdiye kadar olduğu gibi bundan soma da en büyük sıkıntılarımız yalnız bilgisizlikten gelecektir. Adına şimdiye kadar ilim dediğimiz bir şey var ki biz ona şimdi bilgi diyoruz. Bu hüma kuşu henüz memleketimize konmuş değildir. Semalarımızda gezip gezinmediğini bile bilmiyoruz. Halbuki onsuz emin adım atmamn imkânı yoktur. Milletime hasta yatağımdan bugün bu çok acı hakikati haykırmak ihtiyacıyla kararsızım. Memleketimizde siyaset bazen ne için meş'um (kötü) roller oynamak istidadım gösteriyor sualine cevap vermek üzere düşündüğüm zaman bu müthiş hakikatle karşılaştım: Çünkü harekât ve se kenatımızm (durmamızın) ilimle alakası yoktur, hatta ilmin en basit kaideleri ile alakası yoktur.

Son fırka (siyasal parti) teşebbüsü, bu hakikati bütün bütün meydana çıkardı. Gördük ki bizim muhalefet siyasette ilme hiçbir kıymet vermeyen bir cemiyettir. O muvaffakiyetini muayyen bilgi prensiplerinin veya prensip bilgilerinin bir araya topladığı adamlardan ziyade ne olursa olsun ve herhangi sebebe istinat ederse etsin husule gelecek kalabalıkta arıyor. Eğer bu yalnız bir usulden ibaret ise, yani muhalefet sayı ekseriyeti ile yalnız mevkiini temin etmeyi düşünerek soma yapacağı işi biliyorum iddiasında ise biz böyle bir hareket tarzının asla muvaffakiyete götüremeyeceğini kendisine şimdiden temin edebiliriz. Kaldı ki böyle yapmanın mürailiğindeki (iki yüzlülüğündeki) ahlaksızlık dahi yalancının mumu kadar da yaşamayacak başka bir zillet (aşağılık) teşkil edecektir.

Siyasetin ilim ile alakası olmayacağmı kim söylemiş? Siyaset nedir? Millet idaresinin şekil ve tarzlarına ait fikir farkları değil mi? Siyaset vadisinde mesela fırka yapan veya fırkaya giren adam ben olsam memleketi şu ve şu prensipler dahilinde şu veya bu şekiller ve usullerle idare ederim diyecek değil mi? Evet, öyle diyecek. Çünkü başka türlü siyasi fırka olamaz. Son defa bizde yapıldığı gibi o da üç beş maddeye münhasır olmak üzere hep menfi ve hep demagoji sözleri ile fırka yapılamaz. Bizim muhalefet fırkası, kuru kuru tenkit yapan ve bu tenkitlerinin içinde de belli başlı fikir olarak yalnız "vergiler ağırdır" diyebilen bir ucube halinde ortaya çıktı. Hâlâ bu şeklini muhafaza ediyor. Galiba iki mühim sebepten dolayı:

1 Sarahatten (açıklıktan) kaçarak müphemiyetin (kapalılığın) karanlıklarında binbir sebep] e gayrimemnun bütün unsurlardan mümkün olduğu kadar fazla kalabalık toplayabilmek için; bir.

2 Eğer müsbet ve sarih (açık) yol takip olunsa devlet idaresinin ve millet hayatının temas edeceği yer, her madde bir ilim mevzuudur da onun için; iki.

Ben olsam böyle idare ederdim derken devlet idaresinin ve millet hayatının temas ettiği bütün meseleler üzerinde müsbet, sarih ve bilhassa ilme uygun fikirler söylenecek ve esaslar kurulacaktır. Bunun zannolunduğu kadar kolay bir şey olmadığını itiraf etmek lazımdır. Muhalefetin mevkiindeki müşkülatı (güçlüğü) takdir ederiz. Yalnız onun bu hakikati bizim gibi, herkes gibi açık görecek ve açık söyleyecek kadar samimi olmasını istemek hakkımızdır. Fikirsiz fırka olamaz, velev ki muhalefet olsun. Zaten fırka denilince derhal hatıra gelecek olan şey, herhangi bir kalabalıktan evvel fikirdir. Fikir ise ilim demektir. Yoksa muhalefetin üstadı geçinen eski arkadaşımız Ağaoğlu Ahmet Bey'in iddiası gibi muhalefet için muhalefet yapılamaz. Yalnız tenkit yapmak için fırka teşkil edildiğinin hiçbir misali gösterilemez. Vücude gelen fırkalar akalliyette (azınlıkta) oldukları müddetçe vaziyeti ancak kendi müsbet fikirleri noktai nazarından tenkit ederler. Görülüyor ki hükümete adem i itimat (güvensizlik) beyan eden ve bu şeklinde, ama yalnız bu şeklinde menfi olan muhalefet elbette ilmi esaslara istinat etmek (dayanmak) lazım gelen kendi fikirleri noktai nazarında müsbettir, müsbet olacaktır ve bilhassa kendi fikirlerinde çok sarih olarak başkalarının ve bilhassa muvafakatin yani ekseriyet fırkasının sarahatten kaçmasma mümanaat etmeye (engel olmaya) çalışacaktır. Bizdeki tatbikat bunun aksine oluyor. Biz fikirsiz muhalefetimizden sarahat (açıklık) istiyor ve alamıyoruz! Ne kadar örtmeye ve tevil etmeye çalışırlarsa çalışsınlar bunun sebebi ilimsizlikten başka bir şey değildir.

Bu vesile ile şu hakikati çok açık görüyor ve işte çok açık söylüyoruz ki devlet idaresine taalluk eden (ilişkin) siyaset dahi esasen mevzuu bütün teferruatına kadar ihata etmek (kucaklamak) lazım gelen bir ilim işidir. İlimsiz siyaset farz ve kabul etmek imkânı yoktur. Bu lüzumu yalnız muhalefet hesabına söylemiyoruz. Muhalefet ve muvafakat hepimiz artık millet işlerinin en yüksek derecelerinde birer ilim işi olduğunu bilmeye mecburuz.

Hakikati Bulmaya Doğru!

Cumhuriyetin rejim olarak hiçbir iyiliği olmasa, hakikati bulmak için çalışılacak en müsait idare tarzı bulunması, fazilet olarak ona yeter diyebiliriz.

Bütün dünya, emsali görülmemiş büyük bir buhran içinde yüzüyor. Kendi halimize göre bizim de müteessir olduğumuz (etkilendiğimiz) bu buhranın hakiki mana ve mahiyeti henüz bütün dünyada anlaşılamadı. Bizde de öyle tabii. Belki bizde daha çok öyle. Çünkü biz millet olarak şimdiye kadar iyiliği, kötülüğü hep hükümetten bilmeye alışık halkız. Hayatı idare eden tabii kanunların tesirlerini milletçe takdir etmekte Avrupa ve Amerika'ya nispetle çok geriyiz tabii. Ne hacet, son defa o kadar itinalarla doğmasına ve tıpış tıpış yürüyerek büyümesine hepimizin taraftar olduğumuz müteveffa (ölmüş) Serbest Fırka bile her fenalığı vergilerin ağırlığında bulup çıkmadı mı? Bu kadar basit görüşle millet ve devlet idaresi mümkün olmayacağını söylemeye hacet bile yoktur tabii.

O kadar yoktur ki devletin devlet idaresi şeklini muhafaza edebilmesi için vergilerden vazgeçmeye imkân olmamakla beraber Türkiye'de bütün vergileri ilga bile etsek (kaldır sak), mevcut buhranı (bunalımı) ancak yüzde beş ve nihayet on kadar hafifletmiş oluruz. Üst tarafı yine olduğu gibi, bel

ki daha fazlasıyla kalır. Öyle ya hiç vergi almadığınız zaman gerçi mükellefleri azat edersiniz ama maişeti (geçimi) devlet bütçesine bağlı olan milyonlarca insan ve işi yüzüstü bırakmış olursunuz. Zaten mesele vergi meselesi değildir. Dert daha başka, daha derin ve daha çetin bir derttir.

Bu derde çare bulmak vesilesi de hepimizin gözlerimizi memleketin kendi kendini kurtaracak kabiliyetleri üzerine çeviriyor. Reisicumhurumuz başta olarak hepimiz araştırıp tartışmakla meşgulüz. Bu suretle anlıyoruz ki memleketin ka abiliyeti büyük olduğu kadar yapılacak işler de pek çoktur... Ne hacet bizi şu en basit işlerden biri olarak milyonların kaynağı bulunduğu anlaşılan tavukçuluğu bile bilmediğimiz tahakkuk etti. Kendi kendine bal yapan arıcılıktan hemen hemen denebilir ki haberimiz yoktur. Türkiye mükemmel hayvan yetiştirecek bir memleket olduğu halde mevcut cılız hayvanlarımızı muhtelif hastalıkların elinden kurtarabilmek için akla karayı seçemeyecek vaziyetteyiz. Ziraatimiz yeni baştan vücude getirilmek ihtiyacmdadır. Madenciliği henüz yeni anlayacağız. Ormancılığı tetkike başlamadık bile. Sanayide biz zarure iptidainin iptidaisi halindeyiz. Diyebiliriz ki bu memlekette her şey yeniden öğrenilecek ve yeniden yapılacaktır. İşte buhran bizim bu halde bulunan vaziyetimizin üzerine gelmiş bulunuyor! Kambur üstüne kambur işte buna denilse gerektir.

Maamafih zorluklar ne kadar çok olursa olsun vaziyetimiz içinden çıkılmayacak bir vaziyet değildir. Elverir ki hakikati görmeye ve takip olunacak hattıhareketin en doğrusunu bulmaya çalışalım.

Bu hesaba göre her şeyden önce bilinecek büyük bir hakikat var ki onu hepimizin kafalarımıza yerleştirmekliğimiz

lazımdır: Bu memlekette bugünden yarma vaziyeti "cennet i âlâ" yapacak hiçbir sihir ve efsun kuvveti, hiç kimsede yoktur ve olamaz. Bu memleket dünya memleketleri içinde hakikaten dünya cenneti sayılacak derecede mamur ve müreffeh olmak için bütün kabiliyet şartlarına sahiptir. Ancak bu neticeye varmak için usul ile yürümeye ve zamana ihtiyaç vardır. Bu memlekette iyilik namına ne yapılacaksa neticeleri ancak zamanla meydana gelebilecektir. Hiç olmazsa bir asrın (yüzyılın) üçte biri kadar bir zamanı göze almak lazım. O arada da tabii candan çalışmak şartıyla.

Dünyanın hazineleri avuç avuç, kucak kucak memlekete saçacak derecede zengin olsanız fayda yoktur. Yeni hayatın memlekete ve halka intibak etmesi lazımdır. Hakiki servet buradadır ve bu da zaman işidir.

Göreceğimiz iş çok ciddi olduğu için hayalâttan azami derecede çekinmeye mecburuz. Doğru yolu bulacağız ve onun üzerinde çalışarak ancaz zamanla neticelerin tahakkuk edebildiğini göreceğiz. Bugünden yarma veya iki üç senede fevkaladelikler yaratılmasına maddeten imkân yoktur. İşte ilk bilinecek hakikat budur.

Cumhuriyeti Koruma Kanunu

Rejimler, yani devlet idare tarzları cemiyetin umumi heyeti içinde çok kuvvetli âdetler ve bunlara istinaden de menfaat sınıflan husule getirirler. Devlet idare tarzlarının tekamülü, fertlerin ve cemiyetlerin tekamülüne tabidir. Halife unvanım taşıyan sultanlar "yeryüzünde Allah'ın gölgesi" sayıldığı zamanlarda ulema (din bilgisi okutanlar, sözde din bilginleri) zümresi ve şeyhler takımı diye içtimai ve intifai (toplumsal ve ekonomik) bazı sımflann teşekkülü gayet tabii idi.

Hiç Allah'ın gölgesi olur mu?

Bu suali biz şimdi soruyoruz. Çünkü düşünmek itibarıyla çok terakki etmiş ve eski devrelerin adeta çocukluk hayatını atlamışızdir.

Allah'ı bir cisim olarak farzetmek mümkün değildir ki hatta onun gölgesini tasavvur etmeye imkân bulunsun. Beşeriyet yeryüzünde söyleyen ve düşünen bir mahlûk olarak yer tuttuğu zamandan itibaren anlamak kabiliyetini çevreleyen kalın ve hudutsuz karanlık perde karşısında daima mütehay yir şaşakalmış ve çok hata etmiştir. Bu sahada en yüksek anlayışın hayrette karar kılan anlayış olduğuna şüphe yoktur. Üst tarafı çocukça yanlışlarla dolu bir garibeler silsilesidir. Allah diye ağaca, taşa, hayvanlara, aya, güneşe, ateşe tapan in

sanların sürüsünü göz önüne alarak bu garibelere şimdi gülebiliriz. Fakat insanları bu yoldaki itikatlarında (inançlarında) zaman ve mekân kayıt ve şartlan nazan itibare alınmak şartıyla mazur görebiliriz.

Evet, şimdi hepimiz pek iyi anlıyoruz ki Allah'ın gölgesi olmaz. Fakat daha dün denilecek kadar yakın bir mutlaki yet ve saltanat zamanında bu gölge alenen ifade ve herkes tarafından da pekâlâ kabul olunup gidiyordu. Halife unvanını taşıyan sultan, Allah'ın gölgesi olunca bu gölgenin etrafında ona kuvvet vermek için halk ve icat edilmiş başka hayaletler de olacaktı tabii: Bunlar başları sanklı ulema ve takkeli, külahlı şeyhler güruhlan idi. Ve bu güruhlar memleket içinde derece derece bütün alakadarlanna menfaat temin eden sınıflar teşkil ediyorlardı. İçtimai her hadise son tahlilde iktisadidir, yani dünya menfaatma istinat eder (dayanır).

Kendisine Allah'ın gölgesi dedirten sultan da bilirdi ki hakikatte öyle bir gölge yoktur. Fakat onun bu gölgeyi var gibi göstermesi ve onu bizzat kendisinin temsil ettiğine herkesi inandırması menfaati iktizası idi (çıkan gereğiydi).

Sultanı böyle Allah gölgesi sayan başı sanklı ve külahlılar ise onu öyle göstermekte menfaattar idiler. Giderek keyfiyet bir zaman için hükmünü geçirecek hiç olmazsa halkın ekseriyetine hem büyük ekseriyetine müstenit (çoğunluğuna dayanan) umumi bir akide (inanç) haline getirilmiş oluyordu. Artık ona göre bir ilim, ona göre garip akideler ve ona göre de bir cemiyet tarzı!..

Hakikatte ulema denilen adamlann hakiki ilim ile alakaları pek kıt idi. Adeta hiç yok idi. Ancak bunlann yüzünden memleketimizde hakiki âlimlere (bilginlere) âlim bile demlemiyordu. Çünkü âlim ve ulema kelimeleri adeta başı sanklı

lara alem (simge) olmuştu. Bunların yüzünden mesela bir Salih Zeki bizde âlim değildi, bir Mehmet Nadir'e âlim denilmezdi. Fakat mesela Sabri Hoca alem i ulemadan (sözde din bilginlerinin simgesi) idi.

Ekserisi kara cahil birtakım hokkabazlardan ibaret olan şeyhlere gelince bunlar maverayı dolduran karanlık içinde karagözcülük eden birtakım şarlatanlardan başka kimseler değildi. Fakat iptidai cemiyetlerde böyle güya kâinatın esrarına vakıf gibi görünen ve böyle görünmekte menfaattar olan bu şarlatanlar dahi umumun cehaletini pekâlâ istismar ederek kendi hallerine göre pek güzel bir sınıf teşkil etmişlerdir. Bunlar başı sarıklılara ulema i zahir diye hakaret gözüyle bakarlar, başı sarıklılar ise bunları kara cehaletle itham ederlerdi... Hakikatte her iki sınıfın da umumun gafletinden kendi hesaplarına azami istifade etmeye ehemmiyet veren kimseler olduğu malumdur.

Türkiye'de İstiklal Harbi ile halife unvanını taşıyan sultanların ipliği pazara çıktıktan soma halkta asırlık uykudan uyanmayı andırır bir anlayış hasıl oldu. Artık millet, kendi himmeti ile kendi mevcudiyetini kurtaran istiklal cidalinde (savaşında) olduğu gibi bundan soma kendi mukadderatına (geleceğine) kendi hâkim olacaktı ve artık bu millete yaptığınız işi ve aldığınız neticeyi göstermekten doğan bu anlayışa göre bir idare lazımdı. Artık Allah'ın gölgesi yalanı ile bir halife ve sultana ve onun bu halini ayakta tutmakta menfaattar olan tufeyli güruha hacet ve hayat yoktu. İşte cumhuriyet rejimi, bu anlamanın zaruri neticesidir. •

Ancak bu yeni rejim ile menfaatları yıkılanların bu yeni vaziyeti kolayca kabul edip geçemeyecekleri de pek tabii idi. Onlar eğer ellerinden gelirse yeni rejimi yıkarak eskisinin ia

desine çalışmakta menfaattar idiler. Gerçi cumhuriyeti korumaya ve yükseltmeye bütün azmimizle çalışmak ahdindeyiz ve gerçi bu maksatla alınmış kanuni tedbirler de yok değildir. Fakat son Menemen vahşeti ile bir daha anlaşılmışta ki alman tedbirlere ilave olunmak lazım gelen başkalarına da ihtiyaç vardır.

Bunun düzcesi cumhuriyeti korumak için ve yalnız bu maksadı hedef alan bir kanun yapmak lüzumundan ibarettir. Bir kanun ki hiçbir ihtimali ihmal etmemiş olsun ve cumhuriyete kem (kötü) bakacak her gözü çıkaracak şedit (sert) ve kati ahkâm ihtiva etmiş bulunsun.

Almanlar bile Vaymar'dan soma böyle bir kanun bulundurmaya mecburiyet görmüş olduktan soma bu hususta bizim vaziyeti noksan bırakmış olduğumuz işte meydanda bir hakikattir.

Zararın neresinden dönülürse kârdır.

Türk Gençliği

Günlük siyasi ihtirasların Türk gençliğiyle oynamaya kadar ileri gittiğini ve gençliğimizin miskin mücadelelere karıştırılmak istenildiğini görüyoruz. Uçan kuşa el atan siyasetçilerin eğer ellerinden gelirse gençliği dahi ellerine alarak kendi maksatlarının hizmetine koşmak isteyeceklerine şüphe yoktur. Ancak Türk gençliği bu oyuna gelemez ve gelmemelidir. Kafası daima parlak istikballer vaat eden, yeni yeni ideallerin nurdan haleleriyle çevrili gençler, başlı basma bir âlemdir. O, günlük siyasetlerin fani gürültüleri içinde boğulamaz. Gençlik gideceği yolu bizzat kendi görecek ve bulacak kadar nurlu ve şuurludur ve öyle olmalıdır. Hususiyle Cumhuriyet Tiir kiyesi'nin gençliği... Evet, hususiyle büyük emanet kendisine tevdi olunmuş olan bu gençlik sokak politikacılarının uyandırdıkları her havaya uyacak bir hafiflik göstermekten uzak kalmayı daima bilecektir ve bilmelidir. Bu hal, kendisinde vatanımızın ve milletimizin istikbalini saklayan büyük, belki en büyük sırdır.

İnkıraz (çöküş) uçurumunun kenarına gelen Türkiye'den hür ve müstakil bir vatan çıkaran nesil, bir zamanın gençliği idi. Tarihin harika saydığı bu işler, ancak parlak idealleri demir bazularda tutan çelik azimlere dayanarak tahakkuk ede

bildi (gerçekleşebildi). Arzu olunur ki yeni neslin gençliği bu kurtarılan vatan ve milleti bütün bir emniyet içinde alabildiğine yükseltsin. Bu vakarlı ve temkinli bir anlayışın veya anlayışlı bir vakar ve temkinin mahsulü olabilir. Ömürlerini asla boşa geçirmemiş asırdide ihtiyarlar gibi düşünen ve fakat tam sırasında ve tam yerinde aslanlar gibi kükremesini ve kaplanlar gibi sıçramasını bilen metin ve güzide gençlik elbet bize bu idraki ve bu vakarı gösterecek ve bu halü şanı ile istikbalimizin en esaslı teminatını teşkil edecektir. Biz eminiz ki politikacıların sokakları tutan telaşlı hareket ve gürültülerinin arkasında bu gençlik vardn, o metin ve sakin görüyor ve bekliyor. Millet ve memleket hayatına ait meselelerde son sözü söyleyecek olan odur ve biz biliriz ki bu söz, sözlerin en doğrusu olduğu kadar en katisidir de. Onun yamnda fiil de vardır. Fiil, yani vazife ve fedakârlık.

Şimdi ihtiyar olduk demeye dilimiz varmıyor, ama şurasını açık söyleyebiliriz ki, biz de bir zaman genç idik ve gençlik idik. Yüksek aşkı hâlâ kalplerimizi yakan bu saadet devresinin ne demek olduğunu çok iyi bildiğimiz içindir ki aynı hamurun şüphesiz daha iyi unsurlarından terekküb eden şimdiki gençliğe emniyetle ve gıpta ile bakarız. Onun hakkındaki hülcümlerimizde işte bundan dolayı bu kadar sarih ve samimiyiz.

Kâinatın baştan başa esrarla dolu bir nihayetsizlik olduğunu ilk anlayan kafa, bu ucu bucağı olmayan meçhuliyet önünde her hakikate ermek aşkıyla harekete gelir. Bir taraftan hayat, insanı toprağa bağlamıştır, onun ağlatan ve güldüren bir cilvesi var. Diğer taraftan mebde (başlangıcı) ve mün tehası (sonu) olmayan tabiatta hayatın sırrını bilmek ihtiyacı beşeriyete büyüklüğünün hakikatten büyük delillerini verdi

ren bir anahtardır. Orada da insan ayaklan yerde olduğu halde kendisini göklerde gezdiren zekâ ve safa hayatı yaşamaya namzettir. İşte fert ve cemiyet anlaşılan ve anlaşılmayan bu hakikatler içinde yüzer durur. Gençlik, her yeni bilgi ile sanki yeni bir âlem keşfeden ve bundan dolayı gururuna ve süru runa (sevincine) payan bulunmayan bir âlim gibidir.

Soma soma genç yavaş yavaş cemiyet tarafından cezbo lunur. O bir kere onun içindedir. Soma da yann onu idare edecek olan kendisidir. Hayatı fiilen ve derhal onunla bağlıdır. Bu bağlar yavaş yavaş çoğalır ve kuvvetlenir. Farkında olmaksızın bizim genç cemiyete sürüklenmeye ve onun işleriyle alakadar olmaya başlamışta . Bu devrede hepsi kutsi bir mahiyeti haiz olmak üzere hayata benzeyen savablar ve savaba müntehi hatalar çok bulunur. Hepsi kutsi bir mahiyeti haiz olmak üzere dedik. Çünkü gençlikte asıl olan kafanın işlemesidir. Temiz cüretkârlığın gençliğe hatalı düşünceleri hakikat gibi telakki ve müdafaa ettirmesi nadir değildir. Hatalı düşüncelerin bile kutsiyet payesini haiz olması şundandır ki, münevver gençlik hata üzerinde ısrar etmez. O tabiatın daima iyiye doğru tekamül eden en güzel eseridir.

Gözlerini kapayarak geçmiş günlerime seri resmi geçiter yaptmyorum. Acaba bunlann hangileri daha saadetli ve daha letafetli idi. Hangisi değil yarabbi! Hele hapishanelerde, zindanlarda ve kalelerde geçen zamanlarım, dağlan tırmanan, bayırları aşan günlerim, hulasa hakikat bildiğim şeyi vaziyete hâkim kılmak için geçirdiğim bütün cidal (kavga) saatlerim... Çok naçiz şeyler olmasına rağmen bütün bir hayatı kaplayan bu hadiselerin eğer ihtimali olsa bin kat daha şiddetlilerinin binbir tekerrürüne binbir ömür feda ederim. Heyhat!

Heyhat demeye mahal yok. Çünkü mübarek bir Türk

gençliği aynı yolun yolcusu olarak işte meydandadır ve elbette bizlerden bin kere daha iyi olarak elbette daha parlak istikballere yürümeye hazır bulunuyor veya hazırlanıyor. Ben, belki çok görüp geçirmiş bir ağabey olarak bu gençliğe şunu söyleyebilirim:

Ey Türk genci, yalnız ve yalnız ekmek kavgası uğrunda gürültü yapan tabakaya karışmaktan çekin, aç kalmak pahasına dahi olsa daima hakikat aşkı rehberin olsun!

Gazi Hazretlerinin İzmir Nutku

Gazi Hazretleri, evvelki gece İzmir'de Türk Ocağı binasında içtima etmekte olan Vilayet Halk Fırkası kongresine giderek cereyan halinde bulunan müzakereleri dinlemişlerdir. Celsede (oturumda) Bergama, Kemalpaşa, Tire ve Bayındır kaza kongrelerinin raporları okunuyor ve murahhaslar (delegeler) tarafmdan üzerlerinde mülahazalar (görüşler) derme yan olunuyordu. Gazi Hazretleri, kongreyi gece yarısından somalara kadar büyük bir alaka ile takip etmişler ve o meyan da pek mühim bir nutuk da irat buyurmuşlardır.

C.H. Fırkası'nm banisi (kurucusu) ve umumi reisi olan Büyük Gazi'yi bu nutku ile tekrar uzağı ve derini gören müstesna şahsiyet olarak aramızda ve içimizde bulmuş oluyoruz. Nutkun bizde uyandırdığı ilk his ve ilk mana budur. Gazi'yi büyük Türk milletinin güzide ve yüksek muhassalası (kurtarıcısı) olarak tarihe ihda eden (armağan eden) büyük hadiseler, tekrar gözlerimizin önünde canlandı. Vatan en büyük felaketlerin birbiri üstüne yığılarak yükselmiş dağlar gibi müşkülatı arasında mütehayyir (şaşkın) ve mustarip ne yapacağını bilmezken, Samsun'a çıkan, Havza'ya, Amasya'ya ve Sivas'a giden, Erzurum'da kongre akteden, tekrar Sivas'a gelerek oradan Ankara'ya geçen bir tek adam vardı ki, dünya yı

kılsa kılı kıpırdamayarak insana hayret veren bir itidal ve sükûn ile hep:

" Bunların cümlesi bertaraf olacak ve millet selamete erişecektir..." demekte devam ediyordu.

Bunların hepsinin bertaraf olmasının ve memleketin selamete erişmesinin büyük sırrı galiba bu tek adamın kendisinde saklı idi. Öyle de olduğunu çok geçmeden sua ile teakup (birbirini izleyen) eden hadiselerde herkes gördü.

Millet düşman istilasından kurtulduktan soma her şeyin olup bittiğini zanneden sevinçler memleketin ufuklarında dalga dalga coşup taşarken gene onun sesini işitiyorduk: Yalnız zaferle iş bitmiş olmaz, vatanın atisini (geleceğini) temin edecek binbir ihtiyaca cevap vermek mecburiyetindeyiz, diyordu. Yeni rejim, inkılap kanunları, iktisat düşünceleri muasır (çağdaş) medeniyete, Avrupa'dan Asya'ya doğru uzanan yeni bir cemiyet ilave ediyordu: Büyük Türk milleti!.. Artık oldu bitti mi? Hayır, ne gezer... Gene o sesi işitiyorduk: Şekil lerdeki tahavvülü (gün dönüşümünü) kalplere ve kafalara yerleştirerek hakiki inkılabın teessüs ve tarsinini de (sağlamlaşmasını da) temin edeceğiz diyordu.

Aynı sesin şimdi İzmir'den şu akislerini duyuyoruz:

" Arkadaşlar, diyor, zaman telakkisi çok mühim bir meseledir. Mesela Ödemiş kazasından Kasaba ovasına yol la zımdn. Bu çok kıymetli bir yoldur. Kezalik Küçük ve Büyük Menderes vadilerini birbirine bağlayan yol çok kıymetlidir. En nihayet bütün memleketi mütalaa ettiğimiz (düşündüğümüz) zaman ne kadar çok kilometre yol ihtiyacımız vardır. Bunlar hep yapılacaktır. Fakat zaman mefhumunu (kavramını) idrak etmek (algılamak) lazımdır. Dünyayı dümdüz zannettikleri zaman, bu telakkide (anlayışta) olanlar onun beş altı bin se

nede vücuda geldiğini zannetmişlerdi. Halbuki dünyanın mahiyeti meydana çıktıktan sonra anlaşıldı ki dünya beş altı bin senede değil, ancak milyonlarca seneler zarfında meydana gelebilmiştir. Mükemmel bir eserin ani bir teşebbüsle vücuda gelmesi o kadar kolay değildir.

"Aynı zamanda düşünmek lazımdır ki, bu noksanlar, yarım asırlık bir tekasülün (ihmalin) neticesi olsa idi, belki o kadar düşünmeye lüzum yoktu. Fakat bütün bu noksanlar asırların terakküm ettirdiği, (yüzyılların biriktirdiği) noksanlardır. Bu nesil, hatta bundan sonraki nesiller çalışarak bu noksanları telafi edebileceklerdir."

işte hakikat ve işte program. Memleket üzerine çevrilmiş bir çift kuvvetli projektörün aydınlattığı saha ve mesafeyi şimdi ayan ve beyan görebiliriz. Gazi'nin son izmir nutku tamamen şen'i (gerçek) bir mahiyettedir. Bu bir siyasi nutuk değildir. Bu memleketin kendi kendine konuşan kalbi ve kafa sıdır. Bu hakikati görmek ve göstermek isteyen samimi bir gayrettir. Zaten Gazi, hiçbir zaman politikacı olmadı. Onun politikası hep hakikat üzerinde yürümekten ibarettir. En ufak korku endişesinden azade olarak, hatta velev ki acı olsun, hakikatte en büyük zevki ve en büyük kuvveti bularak. Gazi'nin büyük adamlığı burada toplanır.

Memlekette iktisadi vaziyet müşkül. Zaten bu az çok bütün dünyada böyle. Olabilir. Bu türlü müşküller o kadar ehemmiyet verilmek lazım gelmeyen arızi (geçici) şeylerdir. Bu arıziyi geçerek elimizdeki Türk millet ve memleketi mevzuunu hakiki mahiyeti ile tetkik edelim. Gazi burada milletin ruhuna temessül ederek (uyarak) dünyaya medeniyetler vermiş olan Türk milletinin istikbalini emniyette görüyor. Ancak kimseyi aldatmaya tenezzül olunmaz, yapılacak işler büyük ve çok

olduğu kadar ciddi ve muntazam mesai ile zamana muhtaçtır. Gazi lisanı ile beyan ve ilan olunuyor ki, işte Cumhuriyet Halk Fırkası vaziyeti böyle görür, böyle anlar ve onun icabatım da ona göre ileri götürür.

Türk Ordusu Türk Milletinin Daima Önünde Gidenidir

Büyük Rehber, Büyük Asker Gazi Mustafa Kemal'in, Konya Askeri mahfilinde irat ettiği veciz ve keskin nutku, dünkü nüshamız neşretti. Bu nutuk, Gazi'nin efkâr ve hissiyatını bütün samimiyet ve derinliğiyle tecelli ettiren bir şaheserdir. Orada Türk milletinin cemiyeti, yani devlet halindeki hayatının hangi kuvvetli manivelaya dayandığı çok nüfuz edici bir görüşle tahlil ve ifade edilmiştir.

Ordu denildiği zaman muayyen üniformaları taşıyan askeri bir kütlenin millet içinde az çok geniş kadrosu hatıra gelir. Bu görüşte, anlayışta ve anlatışta yanlış yoktur. Hakikaten ilk merhalede ordu budur. Fakat mevzu biraz derinleştirilin ce, ordunun millet içinde bu muayyen kadrodan daha geniş bir mevkii olduğu görülür. "Müsellâh (silahlı) millet" kitabını yazan meşhur Alman askeri Fon der Golç ordu fikrini milletin tecavüzde ve müdafaada müracaat edebildiği bütün eşhas ve eşyasına teşmil etmiştir. Halbuki, ordu fikri zamanla Golç'un bu tarifini de geçerek büyümüş ve yayılmış, milletin ve memleketin ufak ve büyük her zerresine ve her kümesine kadar dağılmıştır. Bu büyüme, yayılma ve dağılmanın ortaya daha büyük milli bir birlik çıkardığını söylemeye hacet bile yoktur.

Bunun böyle olmasında şaşılacak hiçbir cihet (yön) bulunamaz. Çünkü ordu fikrinin esası, devlet camiasının temel taşıdır. Bütün tarih baştan başa bu hakikatin türlü şekillerde hikâyesi gibi bir şeydir. Herhangi millet kendisine devlet mahiyetini alacak bir çekidüzen vermek istediği zaman, bu yeni binanın en sağlam olduğu kadar en zaruri harcını ordu fikrinde bulmuştur. Ordu teşkil etmek veya ordu haline gelmek... İşte devletin yalnız başlangıcında değil, hatta müntehasında (sonunda) dahi hâkim fikir ve zaruret budur. Bir devlet gibi ayakta durabilmek için dahilde asayiş ve emniyetin, harice karşı ise selametin tahakkuku şart olduğunu düşünürseniz, tarih tarih olalı devlet bünyesinde ordunun işgal ettiği bu mühim mevkii anlamakta güçlük çekmezsiniz.

Ancak Gazi, Konya Askeri mahfilinde verdiği son yüksek nutkunda tahsisen (ayrıca) Türk ordusunun tebcilinde (yü celtilmesinde) başka noktai nazarları teşrih eylemiştir. Askeri mahfildeki baloda temiz ve kibar zabitlerin muhterem aileleri ile çok nezih ve yüksek bir cemiyet hayatı arz etmekte olmaları Gazi'yi Türk inkılâbının aldığı mesafeler üzerinde düşündürmüş ve pek haklı olarak kendisini pek ziyade mütehassis kılmıştır. Başka memleketlerde, başka milletlerde üniformalı zabitler kütlesi ilk anlarında belki daha ziyade yeni fikirlere karşı gelen ve getirilen kuvvetler gibi görünebildiği halde, bizim Türkiyemizde durum tersinedir. Burada ordu, milleti yükselten yeni fikirlere öncü olmuştur. Gazi bunu Türk milletinin lehine kaydolunmak lazım gelen çok büyük bir mazhariyet ve çok yüksek bir meziyet görüyor.

Fakat bu ifade hakikati söylemekle beraber, vaziyeti tamamen izah etmiyor. Niçin? Niçin böyle?.. Burada hatibin (söylev verenin) gözünde bir şimşek çakıyor ve hatip şimşek

süratiyle ordu dediği zaman, neleri kastettiğini anlatarak Türk ordusunda yeni ve yüksek fikirlere öncü olmak meziyetinin hakiki menbalarını (kaynaklarım) göstermiş oluyor. Gazi'nin buradaki sözlerini aynen naklediyoruz:

" Arkadaşlar! Ordudan bahsederken bu memleketin hakiki sahibi olan Türk milletinin münevver evlatlarından bahsediyorum. Bu evlatlar içinde şüphe yok ki, yarının kahramanlarını yetiştiren mürebbilerimiz (eğiticilerimiz) dahildir. İcabında derhal kisvesini değiştirerek icap eden yere başını veren ve ordu ile beraber yürüyen muallim arkadaşlarımız dahildir (şiddetli alkışlar).

"Ben ordumuzun zabitlerinden ve onlarla beraber olan Türk'ün münevver evlatlarından bahsettiğim zaman fikren, vicdanen, ilmen milli kahramanlığa iştirake müheyya (can atan) bütün Türk gençliğinden bahsediyorum..."

Ordu esas itibarıyla bütün millet ve kadro itibarıyla zabitler ve askerler demekse de ona en temiz cevheri ile en hakiki mahiyetini veren unsurlar şüphe yok ki, Gazi'nin ifadesinde hulasa olunmuştur (özetlenmiştir). Memleketin maddeten ve manen kendisine dayandığı ve dayanacağı ordu, işte ba zusunun kuvvetini kafasının nurundan alan böyle bir heyet olabilir.

Biz ilave edelim ki, Türk ordusunun millet hayatındaki yükselme hamlelerine pişva (başkan) oluşu da millet içinde Türk zabitleri heyetinin maariften istifadede kıdem sahibi olmasından ileri gelen izahı çok kolay pek tabii bir hadisedir. Filhakika Türkiye'de maarifin askeri mekteplerle başladığını biliriz. Zamanlarında askeri rüştiyelerin memlekette birer darülfünun rolünü oynamış oldukları şükranla itiraf olunmak lazım gelen bir hakikattir. Ne hacet, büyük Gazi'yi bile bu mek

teplere borçluyuz. Demek ki, büyük hadisenin sırrı Türk'ün fıtrî (doğuştan) kahramanlığına munzam maarif nurundadrr. Onun için Gazi ordu derken, muallim ordusunu da, nurlu gençlik ordusunu da aynı kadronun muhteşem ve şerefli manzarası içinde görmekle hakikatin ta kendisine temas etmiştir.

Gazi'nin son büyük seyahatinden çıkacak neticelerin bir kısmını da bu son Konya nutkunda meydana çıkmış sayarsak, pek hata olmaz sanırız. Muallimler ve gençlik, bunlar halk ve istikbal ordusunun kendileri ile pek ziyade iştigal olunmak lazım gelen en ehemmiyetli ecza (parça) ve anasırını (öğelerini) teşkil ediyor. Hal ve istikbal ordusunun... Yani halde ve istikbalde bütün milletin!..

Menemen'deki İrticai Hareket

Nakşibendi tarikatına mensup oldukları söylenen altı yedi kişi Manisa'dan kalkarak bir sabah erkenden ve müsellâhan (silahlı olarak) Menemen'e gelmişler, camiyi basarak oradan aldıkları bayrakla "şeriat iteriz!" diye yaygara koparmaya başlamışlar ve halkı kendileri ile beraber sürüklemeye çalışmışlardır. Tafsilat malumdur: Halk bu güruhun yaygarasına kapılmamıştır. Vuku bulan müsademede zabit vekili (yedeksubay) bir genç ile bekçi şehit düşmüşler, mürtecilerden birkaçı yaralanıp ölmüşler, üst tarafı orada, kaçan iki kişi de Manisa civarında yakalanmışlardır. İlk nazarda işin Manisa'da hazırlanmış olduğuna ve onu hazırlayanlarca en müsait zannolunan Menemen'de tatbik mevkiine konulmuş bulunduğuna hükmedilmiştir. Ancak mevkuf mürtecilerin (tutuklu gericilerin) ilk ifadeleri deli saçmasını andırıyor. Yoksa bu adamlar yürümeyen teşebbüsleri neticesinde aralarında evvelce verilmiş bir karar mucibince (gereğince) işi deliliğe mi vuruyorlar?

Müsellân bir çete haline inkılâp ederek (dönüşerek) fena ve kapkara .tasavvurlara Menemen'de patlak verdirmek için günlerce yol tepmek ve bir sabah erkenden bütün Menemen'i velveleye vermek de pek deli işi değildir.

işin zahirî şeklindeki (görünürdeki) tertibat adeta uzun boylu istihzarat (hazırlığı) farz ettiriyor. O halde bu mesele etrafında şimdilik bilinebilen kısım, bilinmeyene nazaran pek lâşi (zayıf) hükmünde sayılmak zaruridir. Manisa'da hazırlanıp Menemen'de tatbike çıkarılan tertibat bundan ibaret olmamak lazımdır gibi görünür.

Bu müsellâh mürteci çetesi Menemen'de niye muvaffak olmak ümidinde idi? Farzı muhal olarak bütün Menemen'i ayaklandırsa ne olacaktı? Bu takdirde İzmir üzerine yürümeyi mi hesap etmiş bulunuyorlardı? Hareketin izmir'de dahi muvaffakiyeti için istinat ettikleri (dayandıkları) ümitler ve emeller ne idi?

Mürteciler Menemen'de bile malihulyalarının (büyük hayallerinin) hüsranı içinde boğulmuş bulunuyorlar. Binaenaleyh tasavvurları nelerden ibaret olursa olsun ve tertibatları neleri ihtiva ederse (içerirse) etsin tabii kolay kolay hiçbir şeye muvaffak olabilecek değillerdi. Türk inkılâbının çelik muhafızları vardır, ve milletin aklıselimi kolay kolay böyle dalgalara tutulmayacak kadar kuvvetli ve uyanıktır.

Maamafih hadisenin şu miskin halinde dahi ibret alınacak bir macera teşkil ettiğine şüphe yoktur. Son zamanlarda hükümetin ihmal ve müsamahası önünde hürriyetin memleketimizde alabildiğine suiistimal edildiğini hep görüyor ve biliyoruz. İnkılâp istihaleleri (değişimleri, başkalaşımları) namına yeni merhalelere geçmiş bizimki gibi bir memlekette matbuat hürriyeti namına hükümetin bu kadar küfür ile hücuma maruz kalması muhtelif tabakalardaki istidatlara işte böyle feveran cüret ve imkânları verir. Şimdi hayretle ve ibretle hatırlıyoruz:

31 Mart'tan önce biz bir arkadaş ile vaziyetten mülhem

(esinlenerek) bir tiyatro yazmaya koyulduk ve eseri bir an evvel bitirip oynatmak için acele ediyorduk. Bu eserde hürriyete yeni yetişmiş bizim memlekette ve o zaman tahsisen (özellikle) İstanbul'da irtica haznlanıyor, çıkıyor, etraftan yetişen hürriyetperver kuvvetlerin saldırılarıyla bu irtica bastırılıyor ve nihayet son perde 101 pare top gürültüleri içinde kapanıyordu.

O kadar acele ettiğimiz halde yetişememiştik, hadise bize takaddüm ederek (ön alarak) mesele tiyatro sahnesi yerine fakat aynen bizim gördüğümüz şekil ve surette memleket sahnesinde oynanmıştı.

. Bunun gibi feshedilmiş Serbest Fnka' nın gafil müdürlerindeki sakat hareketleri şeametle tavsif ederken (uğursuzlukla nitelendirirken) onların himmetiyle zamanın meşimesinde tekevvün etmeye (ana karnında oluşmaya) başlayan fesat ceninini (dölütü) ayan beyan fark ediyorduk. Mağşuş (karışık, karanlık) fikirli, aslı nesil bozuk birkaç hergelenin matbuat hürriyeti namına her gün kustukları hezeyandan tabii böyle neticeler çıkacaktı. Bunda şaşılacak hiçbir cihet yoktur. Matbuatın hürriyeti mukaddesse şahsiyeti de muhterem olmak lazımdır. Şeyh Sait İsyanı'nın ihzarında (çıkmasında) suiistimal olunan matbuat hürriyetinin alakası tevsik edilmedi mi? (belgelenmedi mi?) Ne zamana kadar dikkatsiz ve himmetsiz hükümetlerin vaziyet karşısındaki takdirsizlikleri yüzünden bu memlekette böyle iki de bir 31 Mart'lar tekerrür edip duracak?

"Şeriat isteriz!" davasma gelince: bunun manası sadece yenilik istemeyiz demek olduğu malumdur. Bu, memlekette kökünden sökülüp atılmak lazım gelen tarihi bir yeniçeri ananesidir. Yoksa ne o zaman, ne bü .zaman ortadan din kalkmış değildir ki hatta onu yeniden istemeye mahal olabilsin!

Cumhuriyet devrindeki yegâne fark ve faziletli fark, dinin dünya işlerinden ayrılmış olmasıdır. Günün yirmi dört saatinde ibadet etmek isteyenlere meydan alabildiğine açıktır, hiçbir mani yoktur. Yalnız bu devirde din, kul ile Allah arasındaki vicdani rabıta halinde tecrit edilmiş ve dünya işleri tamamen tefrik olunarak kanunlara tevdi olunmuştur. İşte o kadar.

O halde eğer memleketi karanlık bir mazinin (geçmişin) yokluk uçurumlarında boğup mahvetmek istemiyorlarsa ne diye din ve şeriat istiyorlar?

Memleketin uyanık çocukları pek iyi bilirler ki, teceddüt (yenilik) ve terakki (ilerleme) yolunda adımlar bizim için hayat, bizi onlardan çekip geri almak isteyen hareketler ise ölümdür. Milli ve içtimai hayatımıza ona göre çekidüzen vermek mecburiyetindeyiz.

Menemen Muhakemesinden Çıkan Hakikatler

Menemen'de muhakeme olunan maznunlardan (sanıklardan) birçoğunun din ile alakalan olmadığını söylemeyi bir kurtuluş çaresi sandıklan hayretle ve ibretle görüldü. Muhakemelerin cereyanını takip eden bir gazeteci arkadaşımız maznunlardan bazılannm kendilerini kurtarabilmek ümidi ile şu müdafaa şeklini ihtiyar etmiş (seçmiş) olduklanm tespit etmiştir:

" Vallahi efendim... Ben namaz bile kılmıyorum... Oruç tatmadığıma dair şahitlerim vardır."

Bu sözlerden tabii pek ziyade hayrete düşen divan ı harp reisi Mustafa Paşa'nm bu münasebetle irat ettiği beyanatı aynen burada da tekrar etmek faydasız değildir. Paşa demiş ki:

Biz camilerin kapışma, "İçerisi yasak!" diye çifte nöbetçi mi diktik? Minarelerin kapılanm mı ördürdük? Müezzinler beş vakit ezan okuyor, gürül gürül mukabele okuyor. Ramazanda toplar atılıyor... O halde dinin elden gittiğini söyleyenlerin ya gözleri kör ve kulaklan sağırdır; yahut da onlar bu safsata ile bazı habasetler (kötülükler) yapmak istiyorlar, ki ikinci şık daha varittir (geçerlidir).

Bu beyanatı kaydeden gazeteci arkadaş ilave ediyor:

" Paşa Hazretlerinin ne kadar hakları var. Türkiye Cum

huriyeti din aleyhinde bir hükümet değildir. Bunun delili de bütçede, dinmısusatı için bir fasıl olmasıdır."

Filhakika Cumhuriyet rejimi, asla din aleyhinde değildir. Bilakis Cumhuriyet fikir ve vicdan hürriyetini tesis ettiği için camianın pek büyük ekseriyetince iltizam olunan dini akidelerin herhangi bir engelle işgal edilmemesine evleviyetle (öncelikle) dikkat edecektir ve dikkat ediyor da. Hakikat budur.

Cumhuriyetin laiklik şiarı (ilkesi) dinsizlik demek değildir. Laiklik demek, dinin dünya işlerine karışmaması demektir. Dinin dünya işlerine karışması, devleti idare eden kanunların daima değişmek ihtiyacında olan icabatma (gereğine) üstün tatulmuyor. Yeryüzünde müstakil Ìslam devleti kalmayacak veçhile husule gelen gerilemelerin, belli başlı bir sebebi, dinin dünya işlerine karıştırılması ve güya sabit kaidelere göre iş görülebileceği vahimesi olmuştur. Mümkün olduğu kadar hürriyetperver olmaya çalışmış olmasma rağmen, bizce Osmanlı împaratorluğu'nu batıran en tahripkâr (yıkıcı) asıl amili (etkeni) de burada aramalıdır.

İslam dini, zamanın ve mekânın itabı (zoru) ile harben teessüs edebilmişti. Onu tesis eden zat, vicdani akideler ifade ve telkin ederken içtimai ve siyasi ahkâm da tatbik etmek mecburiyetinde kalmıştı. Bu hususiyetin yalnız o zamana ve o muhite ait bir icap olduğuna dikkat edememiştir. Hakikatte din, kul ile Tamı arasında bir anlayış, bir seziş, bir inanış ve ona karşı da ona göre hareket ediliş hududunu geçemez. Cemiyeti hatta din noktasından dahi yükseltmek için dini bu asıl ve asil haddine irca etmek lazımdı. Cumhuriyetin yaptığı bundan başka ve bundan fazla bir şey değildir. Divanı harbi örfi reisi Paşa'nın dediği gibi camiler, mescitler açık ve herkes itikatlarında ve ibadetlerinde tamamen serbesttir ve gazeteci ar

kadaşın dediği gibi bu işler için bütçede bir masraf faslı bile vardır.

Ancak İslam devletlerinin bütün tarihlerinde görülen bir hadisenin bu münasebetle tekerrür etmesi kolay anlaşılır bir meseledir. Dinin dünya işlerine karışmasından birtakım menfaat sınıflan vücude gelmişti. Bunlar hasis menfaatlar için daima din perdesi altında cidal (savaş) etmişler ve binbir fesat ve entrika çevirmişlerdir. Yeniçeriler bile padişahtan para koparmak için:

Şer ile davamız vardır.

Diye ortaya atılırlardı.

Şeyhlerin ve hocalann dini kendilerine arpalık ittihaz (saymış) etmiş olduklan malumdur.

Cumhuriyet dini dünya işlerinden ayırırken çok iyi bir iş görüyor, fakat birtakım menfaatlan baltalıyordu. Menfaatla n baltalanan bu heriflerin imkân buldukça ellerinden kaçan nimete tekrar kavuşabilmek malihülyasıyla din elden gidiyor fesadım istismar etmeye çalışacaktan çok kolay anlaşılır bir iştir. Olan da budur.

Nasıl istismar edebiliyorlar? Tabii halkın cehaletine istinat ederek (dayanarak). Hakikatte bunlar din ile beraber cehaleti istismar ediyorlar demektir. O halde bu cehaleti izale etmek cemiyetin, yani devletin başlıca vazifelerinden biri olmalıdır. İtiraf etmelidir ki, biz dini dünya işlerinden tefrik ettikten soma zaruri bir masrafı kabul ile beraber sahayı tamamen boş ve mühmel (önemsiz) bırakmışızdır. Din devletin değil, fakat halkın içtimai ihtiyaçlanndan bir mühimmidir. Biz kimsenin akidesine (inancına) kanşmamakla beraber halkın din yolundaki ihtiyaçlarmca kolaylıklara mazhar olması için elden gelen yardımı yapmakla içtimai bir vazife ifa etmiş ola

cağız. Kendi haline bnakırsak Şeyh Esat'ların ve Hoca İbrahim'lerin kendi bildikleri ve istedikleri yolda yapacakları işi devletin dikkat ve murakabesiyle (denetimiyle) en iyi ve en doğru yolda halkın kendisine yaptırmak tabii en muvafığıdır (uygunudur). s

Din işlerini devlet teşkilatı içinde bulundurmaya ihtiyaç yoktur. Bir kısım evkafın tefrik ve tahsis ile din işlerini devletin nezaretine dahil bir cemaat işi haline koymak yalnız bütçede bu işlere bir yardım faslı bulundurmak kâfidir. O zaman sarahaten (açıkça) görülecektir ki laik Cumhuriyet asla din aleyhinde değildir. Onun istediği ve isteyeceği yalnız dinin dünya işlerine kanştınlmamasıdır.

Adliye'de İstiklal Adaletle Kaimdir

Adliye Vekilimizin Nazarı Dikkatine

Bir müddetten beri Kütahya ve Kayseri'den aldığımız mektuplarda son senelerde o havalide çalışmış olan ecnebi bir şirketin muhtelif sebep ve vesileler altında müteaddit eşhas (kişiler) tarafından mahkemelere sevkedilmekte ve bu ecnebi şirketinin şimdi yaka paça bu davalarla uğraşmakta bulunduğuna dair dikkate şayan malumat verilmekte idi. Mahkemelerimiz, müstakil, yani âdil değil mi, oraya gitmekten ne çıkar denilmek mümkün ise de Avrupalı bir ecnebi şirketinin kendi aleyhinde bu kadar dava açtıracak veçhile, haksız ve usulsüz hareket edeceğine ihtimal verilmemekle beraber, adeta birbirinden cüret alır gibi bu davaların mütemadiyen artan adedi nazarı dikkatimizi celbetmekten geri kalmıyordu. Bu davaların içinde alacağımızı vermedi iddiasından tutunuz da Türklüğü tahkir etti isnadına kadar her çeşidi vardır. İnsanın bu havalide şirkete karşı yavaş yavaş adeta bir husumet cephesi teşekkül etmekte olduğuna hükmedeceği gelirdi...

Nihayet son aldığımız bazı malumatın, vesikaya müstenit (dayanan) bazı kısımları bizi bu meseleler üzerinde Türk adliyesinin istiklal ve şerefi namına adliye vekâletimizin ehemmi

yetle nazarı dikkatini çelbetmeye sevketmiş bulunmaktadn. Adliye müstakil, adalet ve usul muhterem olmakla beraber bunların yanıbaşmda akla ve mantığa zerre kadar yer kalmayacak demek değildir. Yapılan işler arasında adalet namına akla, izana, adeta harp ilan etmiş hareketler vardır. Biz adliyeci değiliz, ama hakkın haksızlıktan ayırt edilmesinde bu kadar mantıksız işlerin ne kadar sakat olduğunu anlamak için adliyeci olmaya mutlak bir ihtiyaç da görmemekteyiz.

. Emet mahkemesine bir müddei tarafından şirket aleyhinde 20 bin lira davasıyla ibraz olunan ekmek makbuzlarına istinaden talep ve istihsal olunan hacze karşı şirket Osmanlı Bankası'ndan eğer davacı davasmda tamamen haklı çıkarsa, tamamen ödenmek üzere 20 bin liralık bir kefalet mektubu almış ve mahkemenin emrine tevdi etmiştir (vermiştir). Mahkeme, her nedense davanın neticesini beklemeksizin bankadan bu kefaletin tazammun ettiği (içerdiği) parayı tahsile kıyam etmiş (kalkışmış) ve bunun için adeta cebir tarikini (yolunu) ihtiyarda tereddüte mahal görmemiştir. Bu harekette bir fevkaladelik görmemek imkânı yoktur.

Aleyhe olarak kati derecesine varmış bir adalet hükmüne karşı verilmiş olan bir kefaletin henüz iş bidayette (başlangıçta) dahi bitmemiş olduğu bir zamanda icrası hiç olmazsa kefilin hukukunu hiçe sayan bir harekettir. Hareketin mantıksızlığı için gösterilebilecek en kuvvetli delil şudur:

Emniyet altına konulmuş para böyle gelişigüzel alınır ve davacıya verilirse ve en nihayet davacı haksız çıkarsa, acaba bu son şıkta o paranın aynen istirdadı (geri alınması) ile hak sahibi olan şirkete iadesi dahi bu kadar kuvvetle emniyet altına alınmış mıdır? Bunun imkânı yoktur. Bunun en emin yolu ilk emniyetle, yani şirketin verdiği sağlam teminatla iktifa

dadır. Bunun aksi her muamele netice itibarıyla az çok tut kelin perçeminden meselesini hatırlatacaktır.

Dahası var: Emet icra ve mahkemesi niçin böyle hareket etmiş, biliyor musunuz? Ekmek teslim makbuzlarını kanunun çekler hakkındaki ahkâmına istinat ettirmiş ve bundan dolayı işte fevkalade bir müstaceliyet de görmüş onun için!..

Aşağıdaki satırlar hemen aynen mahkemenin dosya arasında bulunacak cevabından alınmıştır:

" ... Bu iş ekmek işidir. Ekmek ki vücudumuza semen (semizlik) verir. Ben desem ki ey kulak altı ay soma sana iyi bir şey dinleteceğim, bekler. Ey göz, altı ay soma iyi bir şey göstereceğim, bekler. Fakat ey boğaz, yarına kadar bekle desem beklemez. İşte bu da gösterir ki, boğaza taalluk eden (ilişkin) şeyler müstaceldir (!) İşte vazıı kanun bunu da düşünememiştir. Benim çekler ahkâmına tatbik ederek müstecelen halli dava etmemin sebebi budur."

Ekmek makbuzlarını çekler ahkâmına tevfik eden bu gülünç esbabı mucibeyi (gerekçeyi) şerhetmekten utandığımızı söylemeye mecburuz. Varsın onun üzerinde Adliye Vekâleti imali fikir etsin dedik.

Bütün bu garip işlerin teftiş ve murakabası icra işlerine de şamil olan müddeiumuminin gözü önünde cereyan edip durması bütün bütün acayiptir. Nihayet, Adliye Vekâleti mahalline bir müfettiş göndererek mahkemelerimizin istiklalini kökünden yıkacak mahiyette olan bu işleri yakından görebilirdi.

Mahkemelerimizin istiklalini kökünden yıkacak mahiyette diyoruz. Çünkü biz adliyede istiklalin adaletle kaim olduğuna kani olanlardanız. Fena adliye müstakil (bağımsız) olmaya hak kazanmış olamaz. Ve fena adliyede yalnız suiniyet değil, hatta cehalet dahi mazur görülemez.

Teşkilat ı Esasiye Etrafında Bir Münakaşa

Ankara (Başmuharririmizden telefonla) İzmir Mebusu Milaslı Halil Bey arkadaşımız dünkü (5 Temmuz 1931) Meclis'te reisicumhur intihabma (seçimine) geçileceği sırada ortaya bir mesele çıkardı. Kürsüde aynen kendisinin söylediğine göre bir gün evvel Meclis Reisi Paşa'dan aldığı bir teşkilat ı esasiye kanununa (anayasaya) dün sabah şöyle bir göz atarak reisicumhur intihabına ait maddenin sarahatinde (açıklamasında) cumhuriyet riyaseti başkanlığı müddetinin 4 yıl olacağım görmüş ve bu sarahate nazaran intihabın önümüzdeki teşrinisanide (kasımda) başlayacak içtima (toplantı) senesi içtimamda yapılması lazım geleceği kanaatine varmış. Halil Bey, devlet riyasetine verilmesini zaruri gördüğü istikrar ve kuvvet teminatı için de böyle hareket olunmasını pek muvafık ve makul bulmaktadır. Ancak Halil Bey, kendisi tetkikat ve mütaleatmm (düşüncelerinin) hem geç, hem acele olduğunu itiraf ederek, eğer ekseriyet başka türlü kanaatte bulunursa, kendisinin de ekseriyete uyacağmı ve zaten büyük bir talih eseri olarak milletimizin başında bulunan âli şahsiyetin bu meselede asla münakaşa mevzuu olmadığını sarahat ve samimiyetle söylüyordu. Nitekim öyle oldu. Halil Bey'e kürsüden zehabmm (sanısının) hata olduğunu gösteren cevaplar verildi, o da ekseriyete iltihak ede

rek (çoğunluğa katılarak) Reisicumhurumuzun intihabı Meclis'in tam ve kâmil ittifakıyla icra edilmiş oldu.

Dünkü Meclis'te böyle bir *meseleyi* mevzuubahseden Halil Bey'in saffet ve samimiyetinden şüpheye mahal yoktur. Ancak kendisinin Türk teşkilat ı esasiyesini tamamıyla ihata etmemiş (anlamamış) bir vaziyette bulunduğu da açık görülüyordu. Nitekim Halil Bey, teşkilat ı esasiye kanununun bir nüshasını daha önceki gün Reis Paşa'dan almış ve onun bazı maddelerine göz atmaya daha dün imkân bulmuş olduğunu kürsüde bizzat kendisi söyledi. Halbuki:

Evvela teşkilat ı esasiye kanunumuz Reis Paşa'nm kasasında saklı bir kanun değildir.

Her yıl binbir nüshası basılarak millet arasında alabildiğine neşredilmiş bir kanundur. Memleketin münevver çocukları onu her yerde, her zaman tedarike (sağlar) ve uzun boylu tetkike imkân bulabilirler ve bunu böyle yapmalıdırlar.

Saniyen böyle yapan her münevver insan görür ve anlar ki Türk teşkilat ı esasiyesi eski kanun u esasi zihniyetlerinden bambaşka esasların ve hakikatlerin tecelligâhıdır.

Filhakika bütün milletlerde teşkilat ı esasiyeler, o milletlerin tarihi hayatlarının kademe kademe tahakkuk edebilmiş neticelerinden başka bir şey değildir. Teşkilat ı esasiye demek, devletin idaresi şekli demektir. Buna nazaran imparatorlukların, krallıkların ve cumhuriyetlerin hep kendilerine göre teşkilat ı esasiyeleri vardır. Tarihin terakkisinde teşkilat ı esasiyeler, milletlerin hâkimiyetine yer veren bir cereyan ile tekamül yoluna girdiler.

Malumdur ki, vaktiyle milletleri mutlak hükümdarların ekseriya esassız ve kitapsız olmaya tereddi eden adeta semavi kudretleri idare ederdi.

Gökten gelir gibi görünen ve öyle gösterilen bu kuvvete karşı zamanla yerden çıkar gibi bir mahiyet arzeden diğer bir kuvvet tekabül etti: Bu kuvvet, milletin hâkimiyeti, kuvvetidir. Ancak bu sonuncu kuvvetin hal ve mevkie hâkimiyeti zan nolunduğu kadar kolay ve birdenbire olmamıştır. Yeryüzünde onun hâlâ son müsademelerine (çatışmalarına) ve son bakiyelerine şahidiz.

Hâkimiyet i milliye (ulusal egemenlik) mutlaka hükümdarların devlet benim diyen salahiyetleri ile karşılaştığı ve çarpıştığı zaman hükümdarlar milletlere hürriyet vermek ıztıra rmda (zorunda) kaldılar. Mücadeleli bir nevi mütarekeye benzeyen bu muamelenin ilk eseri Fransızca Charde kelimesiyle ifade olunan bir mukavele manzarası gösterir. Buradaki Charde bir taraftan milli hâkimiyeti tanıyan bir emanname (güvence) gibi ise de diğer taraftan hükümdarın bahşayiş (bağışla yış) ve ihsasım ifade eder bir ferman mahiyetini muhafaza eder.

Bu hesaba cereyan etmiş olan tarih şöyledir: Kimsenin haberi yokken bir gün toplarla ilan edilen 93 (1876) Kanunu Esasisi. Bu Kanunu Esasi'yi tam bir bahşayiş addedebiliriz. Nitekim Abdülhamit, onu az zamanda kaldırıp, rafa koymakta ne tereddüt etmiş, ne de müşkülat (güçlük) görmüştür.

Soma 1908 Temmuzu'nun 24'ünde ilan edilen Meşrutiyet hürriyeti, 93 Kanunu Esasisi'nin iadesinden ibaret olan bu muamelenin esası milletin cebrü tazyiki olmakla beraber, biz onda biraz yukarıda söylediğimiz Charde kelimesinin bütün medlullerini (anlamlarım) görürüz. Padişahla millet hâkimiyette ortak oluyorlardı. 31 Mart hadisesinde padişah hâkimiyeti kendi lehine gaspetmek isteyen bir cüret gösterdi. O halledildi. Fakat yerine gene bir padişah geçirildiği için hakikat

te vaziyet esaslı hiçbir tebeddül (değişiklik) arzetmedi. Gene başta vaziyeti ilk fırsatta kendi lehine ve millet aleyhine suiistimal edecek bir padişah kalıyordu. Nitekim Sultan Vahdettin'de bu suiistimalin şaheserini gördük ve ondan sonradır ki Türk milleti hâkimiyeti şeriksiz (ortaksız) ve nazirsiz (benzersiz) olarak tamamen kendi eline aldı ve onu kendi eseri ve kendi mümessili olan TBM Meclisi'nin sinesine tevdi etti.

Bu son devrede hâkimiyet hakikaten bilakaydü şart (kayıtsız şartsız) milletindir. (Madde 3).

TBM Meclisi milletin yegâne ve hakiki mümessilidir. Hakiki hâkimiyeti o istimal eder (kullanır). (Madde 4).

Teşri salahiyeti ve icra kudreti BM Meclisi'nde tecelli ve temerküz eder. (Madde 5).

Bu maddelerin birincisindeki bilakaydü şart tabirinde bir şart kelimesi var ki, onu yukarıda söylediğimiz Fransızca Charde kelimesinin aynı gibi alsak hata olmaz. Filhakika son Türk Teşkilatı Esasiyesi bizde herhangi bir ferman ile hiç kimsenin bahşayişi değildir, o milletin öz malıdır. Nitekim hâkimiyet ve devlet mefhumları dahi o tarihten beri Türk milletinin öz malı ve aynen ifadesidir.

Bu işin neden ve nasıl böyle olmuş olduğunu iyi bilenler, Halil Bey'in düştüğü tereddüt ve iştibahtan (kuşkudan) daima ve büyük bir vuzuh ve sarahetle uzak kalnlar. Bu ciheti de ikinci bir makalede izah edeceğiz.

Serbest Fırka: Zuhuru ve Ufulü

Ankara 13 Mayıs 1931 (Başmuharririmizden) Şimdi ikinci kısım, yani S.C. Fırkası'nın doğması ve ölmesi hadisesinin tarihi. Şüphe yoktur ki son dört seneyi dolduran işler arasında bu Serbest Fırka meselesi de kendi haline göre dikkate layık ve ibret verici bir mevki işgal eder.

Umumi Riyaset (Genel Başkanlık) beyannamesi bize ve millete Serbest Fırka'nın tarihine ait olarak en son ve en doğru ifadeleri veriyor. Bu fırka ilk zuhurundan itibaren hakikate muhalif işaalara (haberlere) mevzu teşkil etmiş ve bilhassa bunlardan kuvvet alarak tereddi eylemiş (yozlaşmış) olduğu için bu bahiste doğrunun Umumi Riyaset beyannamesinde söylenildiği kadar sarahat (açıklık) ve katiyetle ifadesine cidden ihtiyaç vardı.

Hatırlarda olduğu üzere Serbest Fırka unvanıyla, muhalif safta çalışacak yeni bir fırkanın teşekkül etmiş veya etmek üzere bulunmuş olduğu haberi geçen sene yazında ilk defa olarak Yalova'dan çıktı ve oradan bütün memlekete aksetti. Gazi Reisicumhur Yalova'da idi. Başvekil İsmet Paşa orada idi ve yeni fırkayı o aralık Paris 'ten gelerek Yalova'da bulunan Paris Sefirimiz Ali Fethi Bey teşkil ediyordu. Yeni fırkanın teşkiline mukaddeme (kuruluşuna başlangıç) olarak Ali Fethi

Bey'in Reisicumhur Hazretlerine takdim ettiği bir mektup ile onun cevabı neşrolunuyordu. Ali Fethi Bey bu mektubunda uzaktan ve yakından kendi görüşüne göre memleket idaresinde ıslaha muhtaç noktalar bulunduğu kanaatini hasıl etmiş ve ikinci bir fırka ile dahili siyasette faaliyete geçmek lüzumuna vasıl olmuş bulunduğunu beyan ediyor ve Gazi Reis de cevabında bu kanaatin pekâlâ fiiliyata geçirilebileceğini ifade buyururken kendi vaziyetine sarahatle tebarüz ettiriyordu (açıklıkla belirtiyordu). Buna nazaran Reisicumhur Hz. esasen ve daima C.H. Fırkası'mn reisidir. Bu başka türlüsü düşünülemeyecek tarihi ve hakiki bir vaziyettir. Resmi vazifesi fiilen bu Riyasetle iştigaline mani olmadığı zaman Büyük Reisin fiili mevkii C.H. Fırkası'mn başıdır.

Bu vuzuh ve sarahate rağmen ilk günlerden itibaren bu Serbest Fırka'nm zuhuru etrafında ve bilahare de üzerinde mütemadiyen ısrar olunan şöyle bir şayia çıkarıldı:

Reisicumhur, İsmet Paşa'nın hükümetinden memnun olmamaya başlamıştır. Şimdi Ali Fethi Bey'e bir fırka teşkil ettiriyor, ilk fırsatta onu hükümete getirmek için!

Ali Fethi Bey'in Reisicumhur Hazretlerine yabancı olmaması ve yeni bir fırka teşekkülünün Yalova'da vuku bulması bu şayiaya hakikat rengi verecek manzaralar gibi görünüyor ve zaten bu vaziyetlerde hep o türlü şayialara kuvvet verecek deliller gibi kullanılıyordu. Serbest Fırka'yı pek çabuk tereddiye (yozlaşmaya) sevkeden sebep işte daha başlangıcından itibaren onun bünyesine katılmış olan bu yalandır. Bizzat Ali Fethi Bey'in hakikate muhalif olan böyle bir vaziyet ihdas etmiş olacağına inanmak müşküldür. Fakat ilk günden itibaren vaziyetin bu hakikate muhalif yolda istismarında ısrar edilmiş olduğu ve bütün fenalıkların bundan çıkmış bulunduğu bir hakikattir.

Bu mukaddemeyi hatırladıktan sonra şimdi Umumi Riyaset beyannamesinin Serbest Fırka'ya tahsis ettiği satırları okuyabiliriz:

" Vatanda Cumhuriyetçilerin içtihatlarını serbest ortaya koyabilmelerini temin etmeyi biz ana vazifelerimizin icabından sayıyoruz, bu sebepledir ki devlet idaresinde bizimle hemfikir olmayan dostlarımızın muhalif bir siyasi fırka teşkil etmelerini tasvip ve teşvik eyledik; bütün fırka teşkilatımıza yeni doğan muhalif fırkanın hayırhane ve dostane karşılanmasını tavsiye eyledik. Bizim hattı hareketimizin sebebi halis Cum huriyeçti ve halkçılığın bir vazifesini halisane ifa arzusu idi. Yoksa karşımıza çıkanların fikirlerinin ve içtihatlarının bizim kanaatimizce isabetsizliğinde ta bidayetten itibaren asla tereddüdümüz yoktu.

"Umumi reisinden itibaren bütün teşkilatında, dostane karşılamak kararıyla hareket eden fırkamız, bir ay içinde, zorla aleyhine ihtilal yapılmış düşman muamelesiyle karşılaştı.

"Bizim Cumhuriyet ve halkçılık namına aldığımız vaziyet, fikir iştiraki, fırkamızın yüksek idare ve mesuliyet mevkiinde bulunan erkânı arasında gizli bir anlaşamamazlığm bir tertip şeklinde tezahürü olarak işaa edildi (yayıldı). Bu işaalar kendi firkamızın efradı arasında bile tereddüde, menfi ve mürteci fikirli anasırın ise alenen inkılâp aleyhinde vaziyet almalarına mahal verdi."

Bundan soması malum. Bu vaziyet karşısında fırkamız bütün haklarını ve vasıtalarını ortaya koyarak mücadeleye ve milletimizin tenvir ve ikazı için faaliyete geçti. Hakikat bütün vuzuh ve katiyeti ile ortaya çıktığı zamansa Serbest Fırka Rüesa sı Arkalarını feshettiler. Umumi Riyaset beyannamesi bu feshin istinat ettirildiği sebebi telmih ederek şunları da söylüyor:

" Aşikârdır ki karşı fırkanın prensipleri, fikirleri ve görüşleri ilk günden itibaren fırkamızdan ayrı olduğu kadar onun umumi reisinin fikirlerinden, prensiplerinden ve görüşlerinden ayrı idi. Memleket idaresinde fırkamızın prensiplerini ve icraatını doğru görmemek, onun umumi reisin prensiplerini ve icraatını doğru görmemekten ayrılamazdı."

Bu Umumi Riyaset beyannamesinde yeni fırkanın doğuşu hikâye olunurken "tasvip ve teşvik ettik" cümlesi mühimdir. Hatta kelimelerin yerlerini değiştirerek cümleyi "teşvik ve tasvip eyledik" diye de okuyabiliriz. Bu ehemmiyet o ifadenin ciddiyetinde ve aynen hakikate tetabukundadır (uygun olmasındadır). Filhakika memlekette bizden başka türlü düşünenlerin bir muhalif fırka teşkil etmeleri tasvip ve teşvik edilmiştir, bütün bu hulûsu ciddiyetle ve tam Cumhuriyetçi bir zihniyetle. Bu işin aslında en doğru olan noktası budur. Serbest Fırka hakikatten inhiraf eden (bozulan) bir istical ve tereddi ve efkârı umumiyeyi teşviş ederek (bulandırarak) girdiği fena yoldan kurtulamadı ve akıbet yuvarlandı gitti.

Muhalefet mi?.. Hayır: Bulanık Suda Balık Avlayanlar!

Daha doğrusu balık avlamak isteyenler... Çünkü onların maksadı bu olsa bile büyük Türk milletinin haliminde (içinde) böyle oyunlar ilânihaye yürüyemez, onların ipliği çabuk pazara çıkarak müteşebbislerinin zillet ve hüsran bataklığı içinde nasıl maskara bir akıbete sürüklendiklerinin görülmesi gecikemez. Biz bu memlekette öyle muhalefet tecrübelerini dahili harici daha büyük kuvvetlere istinat eden kodamanların yaptıklarını ve onların dahi birer birer rezil ve rüsva olduklarını görmüşüzdür. Şimdiki hareketlerin onlara nispetle birer haylaz çömez işi olduğu meydandadır.

Bize matbuat hürriyeti ile Teşkilât ı Esasiye'nin (anayasanın) her Türküm diyene bahşettiği hukuk namına bunlara aldırmayın diyorlar. Başvekil İsmet Paşa'mn büyük Fırka divanı namına büyük kongreye arz ettiği beyanatta hükümetin bu sahada gösterdiği sabır ve tahammül siyasi hayatımız için bir tekamül (gelişme) olarak kaydedilmiş bulunuyordu. Bunu böyle kabul etsek bile güya muhalefet yapıyoruz diye karanlık suda balık avlamak isteyenleri efkârı umumiyeye arz ederek içtimai vücudu bazı muzır mikropların şerrinden sıyanet etmek de namuslu sahifelerin birinci vazifeleri arasında bulunduğuna şüphe yoktur.

Muhterem Başvekil muhalefeti mücerret bir prensip şeklinde ifade ederken şüphe yok ki bizim memleket namına belki de az çok zoraki bir hüsnü nazar (yakınlık) gösteriyordu. Hakikati halde garip bir talih veya talihsizlik olarak bu memlekette muhalefet şimdiye kadar hemen daima vatansızlığa kadar tereddi eden (yozlaşan) bir afet olmuştur. 31 Mart'ı ika eden (yapan) Derviş Vahdeti'lerin perde arkasında kimlere ve hangi kuvvetlere hizmet etmiş olduklarını görmedik mi? Vaktiyle İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinden bir şahsiyet iken tıynetindeki redaet hasebiyle (kötülük gereğince) güya muhalefet yapıyorum diye hizbe ve Hürriyeti İtilâfa geçen Sadık Bey, Paris'ten Moskof Çan'na telgraf çekerek Rusyayı'yı Türkiye'nin istilasma davet etmedi mi? Bize Birinci Balkan Harbi'ni kaybettiren halâskâran patırtısı vatani hiyanet ve cinayetten başka bir şey miydi? Ve nihayet Ali Kemal'lerin, Mehmet Ali'lerin, Hoca Sabri'lerin Hürriyet ve İtilâf'mı yaralı ve perişan vatanın omzunda boza pişirirken görmedik mi? Çerkeş Etem biraderler muhalefet namına düşman saflarına iltihak etmediler mi? Daha sayalım mı?.. Ve şimdi cüretkâr bir mukallitlikle güya muhalefet yapmaya yeltenenler bu kodamanların döküntülerinden başka kimseler mi? Türk milletinin bu habis ruhlara karşı tüyleri ürpererek dikkat etmesi dahi tabii bir hakkı ve zaruri bir vazifesi değil midir?..

Çerkeş Etem'in uşağı Arif Oruç bu memlekette muhalefet fırkası yapacak da bu ilânihaya tahammül olunur bir marifet mi olacak sanki? Çerkeş Etem'le beraber bu memleketin temellerini sarsmaya çalışmış bir serseriye gösterilecek tahammül bu milletin haysiyet ve şerefine bir hakaret teşkil etse yeri değil midir?

Şeşi beş gören şaşı gözleri ve şaf i köpeği suratıyla bu Arif

Oruç benim güya vaktiyle Ankara'da Yeni Gün'ü neşretmek için Çerkeş Etem'den bin lira aldığımı yazmış. Daha dün bütün milletin gözü önünde cereyan etmiş hadiseleri bu kadar tağlit etmek (yanlış göstermek) için insanın bu Arif Oruç maskarası kadar hayasız ve namussuz olması lazım gelir. Yeni Gün matbaasını ben dağlardan taşlardan aşnarak gazetemi Ankara'da çıkarırken yalnız kendi kuvvetime yalnız arkadaşlarımın heyecanlı el birliğine ve yâlnız takdirkâr büyük milletimin beni dört el ile tutan kuvvetli müzaheretine istinat ettim (yardımına dayandım) ve bunların manevi mükafatım vatana hizmet yolunda muvaffakiyetlerle belegan mabelâğ gördüm. Çerkeş Etem'in parasıyla çıkan bir gazete de oldu. Ancak onun adı Yeni Gün değli, Yeni Dünya idi ve bu son paçavranın muharriri Yunus Nadi değil, Arif Oruç'tu. Ve Yeni Gün şimdi olduğu gibi o zaman da bu paçavra ile ve onun alçak yazıcısı ile uğraştı, paçavrasmı çıkardı. Böyle değil mi idi Arif Oruç Ef?

O zaman da tıpkı şimdiki yeni doğuş gibi tantanalı sözlerle Türk milletinin başına bela getirmek için Çerkeş Etem'ler, Çerkeş Resiflerle aklınız sıra bir fırka yapmak istiyordunuz. Ne oldu? Türk'ün kuvvetli eli hepinizin yakalarınızdan yakalayarak sizi yerden yere vurmadı mı? Türk milleti istiklal cidalinde (savaşında) yalnız harici düşmanları değil, sizinkiler gibi çarpuk ve hain düşünceleri de yenmiş olmakla iki kat, on kat, yüz kat yüksek olmuştur. Bu ne cüret ve küstahlık ki hâlâ o milletin karşısına çıkıp şu fırka, bu fırka diye prepandaz lık etmeye kalkışabiliyorsunuz?

İşte bizde bir muhalefet numunesi. Diğer numunelerine gelince onlar da Alemdar'cı pehlivan Kadri'nin cildi sanileri olan ve üç beş nüsha gazete satmak için bin hezeyanı bir an

da irtikâptan çekinmeyen ve ezcümle bu milletin gözbebeği Büyük Gazi'ye dil uzatmaya kadar hayasızlık gösteren terbiyeleri kıt mahluklar. Hiç böyle namus ve haya ile alakası olmayan işler hakikaten efendi olan büyük Türk milletinin haysiyetli sinesinde dikiş tutturabilir mi?

Matbuat hürriyeti, teşkilat ı esasiye hürriyeti, şu ve bu, hepsi iyi ama insanın sabrı tükenince bu hakikatleri bağırmak da namus ve haysiyet sahibi her Türk'ün vazifesidir.

Büyük İşler Önünde, Müz'iç (Rahatsızlık Veren) Ayak Bağları!

Nispet edersek (oranlarsak) hafifi bizde olmak üzere bütün dünya büyücek bir buhran geçiriyor. Bu buhran elbette hallolunacak ve nisbetle en kolay olmak üzere şüphesiz bizim müşkülatımız daha evvel halledilecektir. Erbabına göre bunun sebepleri ve çareleri görülmüyor da değildir. Ancak bu müşkülat bertaraf edilinceye kadar fertten hükümete kadar herkes ve her taraf az çok zahmet çekecektir. Her halde halledeceğimiz şimdiki zorlukların büyük Türk milletinin hakkından geldiği Sakarya'lar ve Dumlupınar'lar kadar büyük meseleler teşkil etmemekte olduğu bizce en kati surette muhakkaktır. Önümüzdeki müşkülatı izale etmek (zorluğu gidermek) için hükümetten fertlere kadar bütün milletçe çok samimi ve şamil (kapsamlı) elbirliğiyle hareket olunması vaziyeti kolaylaştıracak en müessir ilk çaredir. Büyük milletler büyük küçük buhran zamanlarında böyle hareket ederler.

Bu hakikate milletler hayatında binbir misal gösterilebilir. Daha dün denilecek yakın bir zamanda, yani çok değil beş altı sene evvel Fransa'da tıpkı bir uçurumdan yuvarlanır gibi düşen Fransız Frangı bütün Fransa'yı allak bullak etmiş, zahirde (görünürde) adeta içinden zor çıkılır sanılan büyük bir

buhrana salmıştı. Nihayet Puvankare'nin teşkil ettiği milli ittihat (birlik) hükümeti bütün Fransa'nın elbirliğini esas ittihaz etmek (sağlamak) suretiyle işe giriştikten sonra vaziyetin düzelmesi için aradan çok zaman geçmesine ihtiyaç olmadı. Bugün Fransa bütün dünyanın en zengin memleketi hal ve mevkiini ihraz etmiş (kazanmış) bulunuyor.

Türkiye'de bir mütarekenin yeis verici kara günlerim düşününüz, bir de tehlikelerin en müthişleriyle karşı karşıya olan vaziyetin behemehal kurtarılması için elbirliği etmiş olan büyük Türk milletinin büyük evladı Gazi etrafındaki ittihadını (birliğini) ve onun kati olduğu kadar muhteşem neticelerini düşününüz. Bütün bu tarihlere ve asırlara sığmayacak işler üzerinden henüz on sene geçmiş geçmemiştir. Bunları hatırlayarak hiç kimsenin sunu ve dahli olmayan son müşküllerin bertaraf olması için asla meyus (karamsar) ve aciz kalmayacağımızı anlamakta hiç zorluk çekmezsiniz.

Behemehal hal ve izale edilecek olan mevcut müşkülat içinde milletin ayaklarma dolaşarak ortaklığı karıştırmak isteyen bir serseri güruhu da var ki, ara yerde bir de onların ika etmek istedikleri manialarla uğraşmanın büyük Türk milletine ergeç giran (ağır) geleceğinden bizim zerre kadar şüphemiz yoktur. Bu güruh milletin samimi ve şamil bir elbirliğiyle uğraşarak bertaraf edeceği müşkülatı bilakis istismar ederek güya fikir hürriyeti namına sözümüz yabana muhalefet yapmak perdesi altında efkârı umumiyeyi karıştırmaya ve yanıltmaya çalışıyorlar. Fikir hürriyeti namus ve haysiyet sahibi insanlara temin olunan bir haktır. Eşkıya çeteleri ve hırsız uğursuz makulesi mazanna i su erbabı (kötü işler çevirenler) için bu türlü mukaddes haklardan bahsetmek en hafif tabiriyle gülünç olur. Bunların nasibi yankesicilere karşı efkârı umu

miyenin besleyeceği tahaffuz (korunma) ve teyakkuz endişesinden ve nihayet tıynetlerindeki alçaklığın ilk alametleri görülür görülmez kulaklarından tutuldukları gibi doğruca hapishaneye sevk ve tecrit olunmalarından ibarettir.

Eğer bu memlekette samimi ve haysiyetli bir muhalefet vücut bulabilse onun hiç de çok görülmeyeceğinin en açık delil ve niyetleri fiiliyatıyla gösterilmiştir. Bu şimdiye kadar bizde olamamış ve hâlâ olamıyor diye Arif Oruç gibi vatan haini Çerkeş Etem kardeşlerin eli bayraklı yardakçısı bir neydi ği belirsizin güya fırka mırka teşkil ediyormuş gibi hareketlerine müsamaha etmek, inkılapçı Türk milletinin sinesinde Kabakçı Mustafa ve Patrona Halil hezeyanlarının tekerrürüne göz yummak demek olur. Önündeki buhranın izalesi de (giderilmesi) dahil olduğu halde Türk milletinin kendi hayatına, istikbal ve istiklaline ait görülecek binbir ciddi işi varken ortalığı karıştırmaktan menfaat uman bu baldırı çıplakların ayaklara dolaşması elbette kolay kolay tahammül olunur maskaralıklardan değildir.

Müseccel bir vatan haini cemiyet ve fırka teşkili gibi teşebbüsler şöyle dursun, hatta alelade gazete çıkarmak cüretinde bile bulunabilir mi? Hiçbir havsalaya sığmayacak olan bu hezeyanın cezasını o gibi varakalara metelik vermemekle bile asil ve müdrik (anlayışlı) Türk milletibaşka hiçbir teşebbüse hacet olmaksızın olduğu yerde kendiliğinden verebilir ve biz bundan dahi en kati surette eminiz.

"Yarın" varakası bu, ya "Yılmaz" denilen diğer bir paçavraya nedemeli? Onu çıkaranların Rum mu, Türk mü, yoksa ikisinin karma karışık bir halitası mı olduğu henüz anlaşılmamış bulunuyor. Her halde ondaki Türklük olsa olsa Alemdara Pehlivan Kadri'lerin Türklüğü ve Rumluk ise Hürriyet

ve İtilafçı Buşo ve Kozmidi'lerin Rumluğu gibi bir şey olacak. Fakat ne büyük ve hakikaten ne tahammül olunmaz bir küstahlık ki bu ceride de (gazete) muhalefet yapmak için Büyük Gazi'nin dahi tenkit olunması lazım geldiği yolunda garip ve cüretkar bir iddia ile ortaya atılmış! Hiçbir milletin mukaddesatına bu kadar pervasızlıkla el ve dil uzatılabilir mi?

Peki, işlerimize mi bakacağız, yoksa bu heriflerle mi uğraşacağız?

İşte şimdi Türk milletinin halledeceği meşeler içinde müz'iç bir bağ gibi ayaklara dolaşan şirret bir arıza da budur.

Bu Türlü Oyunlara Artık İmkân Bırakamayız!

Hayatımın hesabım vermeye hazırım, fakat milletime... Hainlere değil!

Cumhuriyet'te açılan mücadele bayrağı ufak tefek, ehemmiyetli ehemmiyetsiz herhangi şöyle veya böyle bir iki meselenin tenkit ve münakaşasından ibaret geçici bir matbuat hadisesi değildir. Bu çabanın gayesi, ellerine aldıkları kalem parçasıyla Türk milleti muhitini karıştırmayı bir istismar vasıtası ittihaz etmek cüretinde bulunan serserilere hadlerini bildirmek ve bundan soma bu memlekette bu türlü oyunlara imkân olamayacağını göstermekten ibarettir. İstiklal Harbi'nde "Yeni Gün" ile o zaman vatanımıza ve canımıza kasteden harici düşmanlara karşı "Katon"un meşhur sözünü kendi vaziyetimize uydurarak:

" Düşmanlar behemehal yıkılmalıdır ve behemehal yıkılacaktır! " düsturunu şiar edinmiştik. Şimdi düsturumuz Türk milletini iğfal ve izlâl etmekten (küçük görmekten) menfaat uman serserilerin behemehal mağlup ve perişen edilecekleri gayesini istihdaf ediyor (hedef tutuyor). Israr ile takip ve intacı (sonucu) nazarımızda bugün için hakikaten vatani vazifelerin birincisini teşkil etmekte olan bu davayı sonuna kadar takip edeceğiz. Bulanık suda balık avlamak isteyen serserile

rin ve müseccel vatan hainlerinin mahiyetleri kendilerini bekleyen akibetle beraber behemehal taayyün (ortaya çıkacak) ve tahakkuk edecektir. Büyük milletimin huzur ve selameti için başka çare yoktur.

Müseccel vatan haini Arif Oruç, hakkımda uydurduğu yalanların dolanların ilk merhalede nazarı dikkate alınmamış olmasını, bunların tarafımdan kabul edilmiş olduğu şekilde ilan ederek efkârı umumiyeyi iğfale çalışıyor. Otuz bu kadar senelik hayatının bütün hesabını millet huzurunda vermeye her zaman hazır ve muktedir bulunan ve bunu elbet en mutantan surette yapacak dahi olan benim için o herze ve hezeyanların müstacel bir ehemmiyeti yoktur. Onların hesabmı bilakis benim Arif Oruç maskarasından hem de nasıl soracağım zaman gelecektir. Bu müseccel vatan haini beni bir iki isnat ve iftira sıyla işgal ederek aklınca beni takip ve intacına azmettiğim ulvi hedeften ayırmak gayret ve endişesindedir. Beyhude telaş ve gayret. İki elim kuvvetle hainin ve emsalinin yakalarına yapışmışta . Matbuat hürriyeti teşkilat ı esasiye vesaire... Bunlar namuslu vatandaşlar içindir. Hiçbir mahkeme olmasa efkârı umu miyenin hâkimiyeti bu gibi serserileri ezmeye kâfidir.

Vatan haini Arif Oruç, istiklâl mahkemesinin kendisi hakkındaki hükmünü tahrif ederek aklınca beraatine delil diye göstermeye ve bu açık işte dahi kendisine has hayasızlıkla efkârı umumiyeyi karıştırmaya çalışıyor. İstiklal mahkemesinin merkum (adı geçen kişi) hakkındaki hükmü aynen şudur:

" Ve gene kavli ve tahriri surette hiyaneti vataniye cür münü irtikâptan dolayı müttehem "Yeni Dünya" gazetesi sa hib i imtiyazı Arif Oruç Efendi'nin mevkuf bulunduğu müddet kâfi görüldüğünden hükümetin tensip edeceği bir mahalde ikametine karar verilmiştir."

Hukukun hasını okuyanlar bilirler ki evvela mevkuf bulunduğu aylar ve aylarca müddet kafi görüldü demek, o cürümden dolayı mevkuf bulunduğu müddetle kendisine ceza verildi demektir, saniyen hükümetin tensip edeceği (uygun göreceği) bir yerde ikametine karar verilmek demek de kendisine hıyaneti vataniye cürmünden dolayı ayrıca nefy (sürgün) cezası dahi verildi demektir. Filhakika merkum bu ikinci cezanın hükmüne tevfikan Kayseri'ye nefyolunup, (sürülüp) Sakarya muharebelerinin sonlarına kadar demir kafeslerde tutulan vahşi ve muzır mahlûklar gibi hükümetin şiddetli ve dikkatli murakebesi altında olarak menfi hayatı yaşamamış mıdır?

Müseccel vatan haininin istiklal mahkemesindeki bu aki beti Çerkez Etem kardeşlerle birlikte yaptığı şenaatten (kötülükten) ileri gelmiş olduğunu ise tasrih etmiştim. Ve nitekim ilamda bu cihet sarihtir. Ve gene nitekim Büyük Gazi'nin tarihi nutkunda dahi bu hadisenin şu suretle tesbit edilmiş olduğunu ilave etmiştim:

...Eskişehir'de çıkarttıkları "Yeni Dünya" gazetesi ile de fikir ve maksatlarını mütecavizane bir surette neşrediyorlardı.

Müseccel hain bütün dünyanın bildiği bu hakikati inkâr edebilir mi?

Ömürleri en kara cürümlerin teakup (birbirini izleyen) ve tevalisiyle (süren) ikide bir hep mahbes (zindan) menfada (sürgün yerinde) geçen bu serserileri mi şimdi büyük Türk milletinin içine karışarak ve güya böylelikle izlerini kaybettire bileceklerini tevehhüm ederek (sanarak) akılları sıra muhalefet yapmak, fırka teşkil etmek gibi hezeyanlara cüret edebilecekler? Ve onlar cüret edecekler de ilanihaye biz mi sükut

edeceğiz. Türk milletinin ulvi haysiyet ve asaletine hakaret olan bu oyunlara göz yummak bilakis nihayet en büyük cür mü (suçu) teşkil etmez mi?

Namus ve haysiyetin en büyük timsali olan aziz milletimin bu hezeyanların temadisine (sürüp gitmesine) müsaade etmeyeceğinden en kati surette eminim. Onların gazete diye çıkardıkları tezvir ve nifak kumkumaları elbette başlarında parçalanacaktır.

Lozan Günü: Mazi Değil, İstikbal!

Üç gün önce Lozan sulhunun yıldönümü idi. Bu münasebetle Darülfünun'da (üniversitede) merasim yapıldığı gibi, Gazi ve İsmet Paşalar arasında da telgrafnameler teati olunmuştur. Gazi Hazretlerinin Lozan sulhu münasebetiyle baş vekiliyle çektikleri telgraf takdir ve muhabbetle doludur. İsmet Paşa, eserin hakiki sahibi önünde minnet ve şükranla eğiliyor ve biz daima seni takip etmekte devam ediyoruz, diyor. Bu ulvi manzara karşısında, çok değil daha bir ay kadar bir zaman evvel bu memlekette Dumlupmar'la Lozan için:

" Bunlar mazi! "dir diyen küstah nankör ve sefil ağızlar görülebilmiş olduğunu meraretle (acıyla) hatırlıyoruz. Emniyetle, katiyetle ve milletimizin yüksek ahlakı namına minnetle kaydederiz ki karanlıkları seven yarasalar gibi güneşin ziyasından müteessir olan böyle şaşı ve şaşkaloz gözlerin cahil ve alçak sahipleri bu vatan içinde nihayet 150 200 diye sayılabilecek kadar azdır.

Lozan mazi midir? Hayır, o eşiğine henüz ayak basılmış büyük bir istikbaldir. Lozan sulhu için Türk Darülfününunda müstakil bir kürsü tesis olunmuş olup olmadığını bilmiyoruz.
^âıma\ıerinz\es\s 6ımm^
namesinin şerhi (açımlaması) okutulacak değildir. Belki Lo

zan Antlaşması'nda koca bir tarihin mazisiyle istikbali ve bilhassa mazisine nispetle istikkbali mütalea edilecektir. Bu, Türk milleti gibi büyük bir millete izafetle bütün insanlığın bugünü ve geleceği üzerinde gezinmek gibi bir şeydir. Lozan sulhu herhangi bir harbi bitiren alaleda bir sulh değildir. Lozan'da bir âlem yıkıldı ve ortaya yepyeni bir dünya çıktı. Lozan sulhu insanlık tarihinde muazzam bir dönüm noktasıdır. Aramızdan bu büyük inkılabın yüksek ve derin manalarını takrir edebilecek iktidar ve salahiyette henüz bir hoca zuhur etmemiş olduğunu elemle itiraf etmek mecburiyetindeyiz. Bununla beraber Lozan'ı henüz işlenmemiş dahi olsa büyük bir elmas kayası, ne diyoruz, büyük bir elmas dağı olarak karşımızda parıl parıl yanıyor görüyoruz.

Büyük çocuklarının ellerinde başarılan büyük işleri anlayan milletlerdir ki, daha parlak istikballere götüren hayat hamleleriyle yaşarlar. Biz Türk milletinin bilhassa böyle büyük fıtratlı bir millet olduğuna kani ve onunla dopdoluyuz.

***

Bir defa inkıtaa (kesintiye) uğrayan Lozan sulhu ikinci defasında da bir türlü bitemiyordu. İsmet Paşa'nm baş parmağının tırnağını dişine takarak:

" Borç olarak santim dahi verecek halde değiliz" diyen şiddetli itirazları herhangi bir surete bağlanarak geçilmiş, kapitülasyonların kaldırılması şartı bütün dünyaya kabul ettirilmiş, hulasa bize göre sulhun aktine esas teşkil edecek prensipler halledilmiş olduğu halde sulh gene aktolunamayarak sürükleniyordu. Bu gecikmenin bir kısmı da Ankara'daki hükümetle Lozan'daki murahhas heyeti reisi arasındaki anlaşama mazlıktan ileri geliyordu. Ankara'daki hükümet, Lozan'daki heyet reisine olmayacak işlerde müşkülat çıkararak talimat

üstüne talimat vermekle meşguldü (*) Esasta ve ana hatlarda gidilecek yollan göstermiş olan Gazi, sulh müzakerelerinin cereyanı esnasında murahhas heyeti ile hükümeti serbest bırakarak vaziyetin cereyanına karşıdan bakıyordu.

Nihayet günün birinde hükümet durmaksızın İsmet Paşa'dan şikâyeti andıran bir vaziyetle Gazi'ye müracaat etti. Olanı biteni hararetle hikâye etti ve İsmet Paşa'ya Gazi tarafından çekilecek bir telgrafname müsveddesini ileriye sürdü. Her hali asla istical (acele) ve telaş göstermeyen büyük bir sakinlikle dinlemek başlıca şiarlanndan biri olan Gazi, bu telgrafı imzaladı. Gazi nazannda bu hareket ancak onun aksi tesiriyle tamam olacak, yani vaziyetin hakiki mahiyeti İsmet Paşa'nm cevabından anlaşılacaktı.

O zaman ikinci BM Meclisi'nin seçimiyle iştigal olunuyordu. İsmet Paşa'nm cevabı Gazi'ye seçimi idare eden heyetin başında bulunduklan bir sırada verildi. Gazi bu telgrafı okudu. Gözleri parladı ve yüzü ayın on dördündeki tam ve kâmil beşaşeti arzetti. O vakit o büyük masanın etrafında bulunanlar şu hatıralan saklarlar. Gazi telgrafı kendi kendine okuduktan sonra, etrafındakilere:

Ne dersiniz, artık sulh aktolunsun mu? dedi.

Etrafındakiler, telgrafın ne olduğunu bilmiyorlardı. Bu sualin manası Gazi'nin zihninde canlanan müsbet fikrin ve kati hükmün tebarüzünden başka bir şey değildi. İsmet Paşa, bu cevabi telgrafında vaziyeti izah ettikten soma:

Eğer sulh aktolunmak müyesser olmaz da gene harp devam etmek lazım gelirse senin yanında aynı iman ve salabet le kimin ve kimlerin çalışacağını bilirsin, diyordu.

(*) Dönemin Başbakanı Rauf Bey'in çıkardığı, fakat Atatürk'ün katılmadığı güçlük.

Gazi intihap işlerini bırakarak hükümetle konuşmaya gitti. Artık Lozan sulhunun akti için tsmet Paşa'ya tam ve kâmil salahiyet verilmişti.

***

Bu hatıra göz önünde tutulursa İsmet Paşa'nm Gazi'ye üç gün önce gönderdiği teşekkür telgrafının manası daha iyi anlaşılır. İsmet Paşa diyor ki:

" Lozan günü ile Büyük Reisimiz çetin bir devreyi mü hürlemiş ve eskisi kadar mühim yeni bir çetin devreyi açmıştır. Biz kendisini hep aynı itimat ve merbutiyetle (bağlılıkla) takip ediyoruz."

Gerçekten İsmet Paşa'nm büyük zekâsının sağlam miyarlarından biri de Gazi'yi anlamış ve ona kayıtsız şartsız ve hudutsuz bir itimat ile bağlanmış olmasıdır.

Vaktiyle Lozan'dan Ankara'ya çekilen telgrafname ile üç gün önce Ankara'dan Yalova'ya gönderilen cevapname arasında hiçbir fark yoktur.

Yeni Bir Mektep: İnkılap Liseleri

Kim ne elerse desin istikbalimiz her gün ve ancak mektepten doğmakta devam edecektir. Hayatın binbir gailesi içinde en esaslı teselli noktası olmak lazım gelen en büyük hakikat buradadır. Mefkûreci gençler yetiştirecek mefkureli bir tek mektep, bir milleti felaketten kurtaracak bir çoban yıldızı ve hatta sırasında bütün felaketleri devirecek bir manivela hükmünü icra edebilir. Bilmiyoruz, irfan milletler içinde iptizale uğramış çok şeyi bir nimet olduğundan mıdır nedir insanlar bu nur kaynağındaki müthiş kuvvetlerden çok defa gafil ve ezcümle ona karşı ihmalci görünürler. Halbuki ne kadar basit, bununla beraber ne muazzam bir tılsım: Tutunup kalkınmak mı istiyorsunuz? Okuyunuz ve okutunuz!

Bu hakikatin kuvvetini yakmen bildiğimiz ve ona bütün ruhumuzla inandığımız içindir ki Trabzon mebusu Nebizade Hamdi Bey bnaderimizin yeni ve mefkûreci (ülkücü) bir mektep açacağmı ve bunun için muktazi esbap (gereken gerekçeleri) ve vesaiti hazırlamakla meşgul olduğunu işittiğimiz zaman memnuniyetli bir heyecanla yüreğimiz hopladı. İşte dedik bütün bu hayata ve hatta nesillere devam edecek bir zevk ve iftihar vesilesi. Bunca çalışmalara bedel irfan hasreti bir türlü gönüllerimizden gitmeyen yoksul memleketimizde demek

bir meşale daha yakılıyor. Bu mektebin bizce ideal mektep olması temennileri yüreğimizi hoplatan heyecanlarla beraber ve onların içinde yükselmekte olduğunu söylemeye hacet (gerek) bile yoktur.

idealist bir vatan çocuğu olan Hamdi Bey'in mektebi bizim de idealimiz olan mektep olmaya çalışacaktır. Zaten adı da onu söylüyor: İnkılap liseleri. Büyük inkılaplarıyla aziz Türkiyemiz ortaya bütün dünyamn hayretle gözleri parlayan yepyeni bir âlem yaratmıştı. Ancak o âlemi yaratmak büyük milli bir kudrete taalluk etmek (bağlı olmak) ve binaenaleyh takdirlere pek layık olmakla beraber inkılabı takiben ona layık olmak ve onun istediği hayatı yaşamak ve yaşatmak daha büyük bir hünerdir. Hatta bizce milli kabiliyet bu inkılabın inkişaflarında (gelişmelerinde) gösterilecek istidat ve muvaffakiyetlerle temayüz edebilecektir. İnkılaplar ilan etmek gaye değil, belki daha yüksek bir hayata ermenin ve onu fiilen yaşamanın ve yaşatmanın bir vasıtasıdır. Asıl zor iş inkılapların ilanından sonraki vazifelerin ifası tarzında saklıydı. İşte şimdi biz bu ağır vazifelerin ifası yolunda çalışıyoruz, uğraşıyoruz, inkılap liseleri ile Hamdi Bey bu sahada dikkate layık bir hamle göstermektedir.

Hamdi Bey'in fikrinde inkılap liseleri ahlakça, terbiyece, bilgice inkılabın istediği gençliği yetiştirecektir. Böylece hulasa edilen bu gaye bile ciddi ve muazzam bir müessesenin esas programını teşkil etmeye kifayet edebilir. Hamdi Bey'in irfana meclup (tutkun) olan hayatı ise teşebbüs ettiği büyük işin muvaffakiyetine teminat teşkil edecek alaka ve mesai ile doludur. Hamdi Bey hayata gazetecilikle beraber mektepçi likle atılmıştır. Muallimlik onun çok sevdiği bir meslekti. O kadar ki muallimlikten resmen ayrıldıktan sonra da mektep

le, çocukla alakasını kesmemişti, irfan hayatımızın seyrini takipten hali kalmamış, daima mekteplerle, mektepçilikle meşgul olmuş ve bu mevzudaki neşriyatı muntazaman takip eylemiştir.

Daha geçenlerde kendisiyle beraber yaptığımız küçük bir seyahatte kızını beraber almıştı. Onun ne müşfik ve ne dikkatli bir baba olduğunu ve çocukla ne müstesna bir surette alakadar ve meşgul olduğunu bu fırsatta hayretle ve takdirle görmüştük. Hamdi Bey'e göre çocuk bir aile için bir millet için çok büyük bir şeydir. O hele zekâsı, kabiliyeti itibarıyla Türk çocuğunun pek büyük bir hazine olduğuna kanidir. Kendisinin hayatında görebildiği en büyük zevk kendisinin mahsus, gayrimahsus müdahaleleriyle körpe bir dimağın yavaş yavaş hayatı öğrendiğini görmek, yeni bilgilerle inkişafına (gelişmesine) şahit olmaktır.

İşte inkılap liselerini bu arkadaş açıyor. Talim ve terbiye için çok güzide bir heyet seçmekte çok titiz çalıştığım söylemeye hacet bile yoktur. Yeni bir mektep ve böyle gayeli ve mefkureli yeni bir mektep açılmakta olduğunu haber veren bu satırlarla aynı zamanda istikbalimizin tenvir ve teminine hadim bir müessesenin kurulmakta bulunduğunu haber vermiş olduğumuz kanaatine sahibiz.

Kuruluşunda ve yürüyüşünde takip edeceğimiz yeni mektebe şimdiden ve bütün samimiyetimizle muvaffakiyetler temenni ederiz.

Tahakkuk Eden Bir Rüya: I Bizim Memleket!

Rüyaya inanır mısınız?

Bana sormayınız: Ben ne inanırım, ne inanmam. Herhalde kâinatın esrarına ait olarak insanların bilmedikleri bildiklerinden pek çok olduğuna kaniim. Bu bahis çok uzundur, adeta sonsuzdur. Onu geçelim de size hemen hemen aynıyla tahakkuk etmiş gibi sandığım bir rüyamı nakledeyim:

922 senesi Ağustosumun 30'uncu günü sabahı Ankara'da arkadaşım İbrahim Süreyya Bey'in o zaman Çankaya'daki bağında çok erkenden, henüz ortalığın ağarmaya başladığı esmer seher vaktinde uyanmıştım. Kalktım. Dışarıya ayrı kapısı olan odamdan çıkarak bir müddet bağın ev civarlarında gezindim. Hatta aşçıyı kaldırarak bir kahve yaptndım ve içtim. Böylelikle belki üç çeyrek saat, belki bir saat kadar vakit geçirdikten soma henüz tam alınmamış uykumu ikmal etmek üzere tekrar yatağa uzandım. Uyumuşum. Bu uyku değil, belki vuzuh ve sarahatini ilelebet muhafaza edeceğim bir uyanıklıktı:

Bir dağın yamacından mailen (eğri) çıkan bir yolda daima yükselerek giden kalabalık ve ekserisi süvari bir kafilenin içinde imişim. Ben de süvari idim. Hayvanlar acele acele gidiyorlar, kafile hiç kanşmaksızm mail yolun yılankavi yüksekliklerine tırmanıp gidiyordu.

Bir aralık aşağıda, bu dağın eteğinde, fakat bizden henüz ve ancak birkaç yüz metre uzak bir yerde bahçeli bir bina gördüm, siyah tahta parmaklıkla çevrilmiş bahçesinde ağır ağır yürüyen bir tek adam geziniyordu. Bu bana yabancı bir sima değildi. Zaten bina ve bahçe de bana pek aşina göründü. Bu, Ankara istasyonundaki bina ile bahçesi olmalı idi. Bahçede tek başına gezinen adam da Gazi Mustafa Kemal idi. Arkasında laciverde yakın koyu mavi bir askeri palto vardı. Düşünceli bir tavırla ağır ağır küçük bahçenin boyunca gidip geliyordu...

Derken dağın tepesine çıktık ve oraya çıkmaklığımızla uzak ufuktan doğan parlak bir güneşin pırıl pırıl yaktığı uzun ve düz bir yol ile karşı karşıya gelmekliğimiz bir oldu. Geniş ve düz yol güneşin akseden ziyasıyla bütün imtidadmca (uzun luğunca) sanki elmas döşeliymiş gibi öyle parlıyordu ki, göz bakmaya tahammül edemiyordu.

Bu yolu görünce ben vaziyeti bilmiyorum niçin ve nasıl derhal ihata etmiş (anlamış) oldum ve kafileye:

Ben anladım. Sağa gidiniz sağa, orası bizim memleketin yolu, bizim memlekete oradan gidilir... Sağa sağa!..

Diye bağırdım. Kafile sağa gitti.

Onun ne kadar gittiğini bilmiyorum. Fakat çok geçmeden kendimi birçok insanla beraber bir evde, bir evin bir odasında buldum. Bu ev bahçelikler içinde bir evdi ve öyle zannolunur du ki, bu bahçelikler ufuklara kadar ve ufakların ilerilerine kadar hep böyle gümrah (bol) yeşilliklerle uzayıp gidiyordu. O an için bu his ile meşbu (dolu) idim. Etrafımdaki insanlar bir bayram sabahının bütün ilahi neşelerine garkolmuşlar gibi bir halde idiler. Anlaşılan bir bayram içinde idik veya daha büyük bir bayrama hazırlanmış halde bulunuyorduk.

Tam bu esnada iki hadise birden vuku buldu: Bir taraftan uzak ufuklardan başlayarak gittikçe yaklaşan ve yükselen bir gülbank duyuldu. Diğer taraftan bulunduğumuz odanın içine Gazi Mustafa Kemal girdi. Demin gördüğüm koyu mavi ile lacivert arasındaki paltosunu anlaşılan dışarıda bnakmış tı. Ufuklardan yaklaşarak gelen ve şimdi yerin göğün her zerresinden fışkıran ses ahengini o da dinleyerek ellerini uğuştu ruyor ve canlı canlı dolaşıyordu.

Filhakika iptidaları ufukların kenarından yükselerek gelen bu ses gittikçe yaklaştığı kadar çoğalmış, şimdi aynı zamanda yerlerden çıkıyor gibi göründüğü kadar göklerden de iniyor denilecek kadar her tarafı kaplamış, insana bütün kâinatı istila ediyor hissini verecek surette umumileşmiş ve mütemadiyen artmış ve yükselmişti: Cihan hep artık yükselen bir velveleden ibaret olmuştu denilebilir.

Dünyayı kaplayan bu seste fark olunabilen hiçbir kelime yoktu. Fakat onun çok büyük bir işi veya binnefs büyüklüğü takdis için yükselen ve kâinatın her zerresini istila edecek kadar umumileşen bir gülbank olduğu aşikârdı. Hep bu hissiyat içinde idik. Hep haşyet ve hürmet içinde idik.

Bu gülbank ile Gazi'nin yakından alakası olacağı şundan anlaşılıyordu ki, o ellerini uğuşturarak dolaşnken sabırsızlıkla:

Ses dursa da bir iki kelime de ben söyleyebilsem!

Diyor ve bu intizarında da biraz sabırsız görünüyordu.

Yeri göğü tutan bu umumi, taşkın, fakat ilahi denilecek kadar tatlı ahenkten bulunacak ilk fırsatta Gazi de söyleyecekti. Fakat ses durmuyor, şimdi arşı âlâdan dökülen şelaleler halini almış bulunuyor, Gazi ise:

Herhalde bir iki kelime de ben söylemeliyim...

Diye ellerini uğuşturarak dolaşmakta devam ediyordu.

Tam bu esnada odama gelen İbrahim Süreyya Bey, beni uyandırdı. İkinci uykumdan habersiz olan ve hele içinde bulunduğum ilahi âlemden şüphe bile etmeyen arkadaşım uyanmakta niçin geç kaldığımı merak ederek odama gelmişmiş. Gözlerimi açar açmaz kendisine:

Azıcık daha sabretseydin Gazi'nin söyleyeceği sözleri de işitmiş bulunacaktım!..

Dedim ve ona bu rüyayı olduğu gibi hikâye ettim.

İşte hikâyemin rüya kısmı bu. Onun hakikat sandığım kısmını da müsaadenizle size yarın söyleyeyim.

Tahakkuk Eden Bir Rüya: II

Ben sabahında o rüyayı gördüğüm 30 Ağustos günü, hatta ben o rüyayı görürken Dumlupmar'da tarihin nadir kaydettiği bir muharebenin son sahnesi cereyan etmekte olduğu o gün ve bilhassa ertesi sabahından itibaren memleketin her tarafında öğrenildi. Gazi Başkumandan Dumlupmar meydan muharebesini her gün muntazaman hususi telgraflarla Türkiye BM Meclisi'ne bildiriyordu. Büyük muharebe ancak beş gün devam edebildiği cihetle ilk numarasından itibaren düşman istila ordusunun behemehal imhası azmini açık ve kati kelimelerle söyleyen bu tarihi telgrafnamelerin adedi de ancak dört veya beş tanedir sanırım. 30 Ağustos macerasını hikâye eden sonuncusu düşmanın imha edildiğinden bahseden tekmil haberi gibi bir şeydi.

Bu telgrafname kısmı küllisi Kızıltaş deresine atılan düşman ordusunun uğradığı feci akıbeti bizzat Gazi Başkumandan'm müşahedelerine müstenit olarak (dayanarak) tasvir ediyordu. Mağlup ordu, geriye atılışında Kızıltaş deresi denilen hakikaten taşlık ve kayalık bir vadiye sürülmüştü. Bu vadinin arkası Türk süvarileri tarafından kesilmiş ve zaten düşman ağırlıkları da birbirine girerek düşman ordusu Kızıltaş deresi unvanını taşıyan bu cehennem deresinde ileri veya geri hare

ket edemeyecek bir halde sıkışmış ve adeta üst üste denilecek mahşeri bir hal ile yığılmış kalmıştı. Halbuki her taraftan ihata edilen (kuşatılan) bu düşman, şiddetli takip ve tazyike maruz idi.

Gazi Başkumandan, son telgrafnamesinde bizzat gidip gördüğü bu korkunç vaziyeti gayet müessir bir lisanla anlatıyor, bir düşmanın başına dahi gelmiş olsa bu akıbetin teessürle karşılanacak ve herhalde ibret alınacak bir manzara teşkil etmekte olduğunu ifade ediyordu.

Büyük zafer haberinin memlekette uyandırdığı meserret (sevinç) kıyameti havsalara sığmayacak kadar heyecanlarla cereyan etmişti. Mesela bütün Ankara akşamdan sabaha kadar her taraftan atılan binlerce silah sesleriyle karışık bir gulgule içinde idi. Acaba rüyamın manası bu mu idi? İtiraf ederim ki o gün için benim böyle bir şey düşündüğüm yoktu. Rüya dediğim gülbanklı muazzam manzarayı hoş bir hayal olarak arkada bnakmıştım. Onu unutmuştum bile.

Hatta ertesi gün Gazi Başkumandanın:

Ordular, ilk hedefiniz Akdenizdir, ileri!

Diyen tarihi beyannamesi çıktığı zaman dahi, o kadar münasebetine ve benzeyişine rağmen, o rüyayı hatrrlamamıştrm.

Hatta Gazi Başkumandan başta olarak ordularımızın İzmir'e girmesi dahi bana onu hatırlatmamıştı.

Bana onu harfi harfine hatırlatan hadise şudur:

Başkumandan eylül sonlarında veya teşrinievvel (ekim) içinde İzmir'den Ankara'ya dönüyordu. Ankara bu muzaffer avdeti büyük tantanalarla istikbale hazırlanmış, bu hazırlıklar uğruna günler sarf olunarak biri diğerinden muhteşem, diğeri ötekinden güzel pek çok zafer taklan kurulmuş, şenlik tertibatı alınmıştı.

Gazi Başkumandan Ankara istasyonuna muvasalat ettiği (vardığı) zaman, ben de orada idim. Binlerce halkın alkışlan içinde istasyondan çıktık. Gazi istasyondan BM Meclisi'ne kadar olan sahadaki halk kesafetine bakarak:

Burada otomobile binmek olmayacak, yürüyelim.

Dedi ve yürümeye başladık.

Daha ilk adımlardan itibaren Gazi'nin ellerine sanlanla rın cuş ve huruşu dalga dalga bütün muhitte bir velvele şekliyle aksetti ve biz güçlükle ağır ağır yürüye yürüye ta BM Meclisi binasına vanncaya kadar bu velvele eksilmedi, mütemadiyen arttı ve yükseldi. Her adımda, her takın altında kurbanlar kesiliyor, etrafta ise galiba:

Yaşa Gazi!

Demek isteyen, fakat ahengin umumiyet ve heyecanı içinde harfi ve lafzı seçilmeyen gülbank, bütün yerleri ve bütün fezayı doldurmuş bulunuyordu.

Etrafıma göz gezdiriyordum. Ankara'da bu kadar insan bulunabilmiş olmasına şaşıyordum. Dağ taş insan dolu idi ve bütün muhit fasılasız ve gittikçe kuvvetli, adeta ilahi bir sada içinde çalkanıyor ve çalkanıyordu. Bu manzara ve bu sada bana pek munis (cana yakın) geliyordu. Bir kere daha bir yerde gördüğüm bir manzara gibi, bir kere daha bir yerde işittiğim lâhuti bir sada gibi...

Bu hal ile nihayet BM Meclisi'ne dahil olduk. Eski binanın riyaset odasında idik. Dışandaki gulgule fasılasız ve gittikçe daha yüksek devam ediyordu. Gazi ellerini uğuşturarak odada gezindi ve:

Benim de bir iki söz söylemekliğim ne iyi, ne muvafık olacak, ama bu vaziyet içinde imkân görünmüyor.

Dedi. Acaba mümkün olur mu diye acaba bir fasıla bu

lunur da velevki pencereden halka birkaç cümle ile hitap edebilir mi diye bakındı. Hayır, mümkün değildi ve mümkün olmayacaktı. Çünkü halkm fasılasız velvelesi bütün Ankara afakim tutmuş, mütemadi yükseliyor ve yükseliyordu...

İşte burada ve işte Gazi'yi bu vaziyette görüncedir ki, bir şimşek çakmtısıyla 30 Ağustos rüyası gözlerimin önünde canlanmıştı.

Milletçe Etrafında Toplanacağımız Bir Tarih: 30 Ağustos

Büyük Erkân ı Harbiyemizin (Genelkurmayımızın) nazarı dikkatine

Hangi yılın 30 Ağustosu diye sorup araştırmaya lüzum bile yoktur. Her senenin 30 Ağustosu ve bilhassa imansız yılların müstesna devrini teşkil eder görünen bu yılın 30 Ağustosu.

Ne yazıktır ki, bugün sadece 30 Ağustos demek kâfi gelmiyor da bu takvim ifadesini anlatmak için tarih hikâyesini tekrarlayarak hatırlatmaya ihtiyaç görülüyor. 30 Ağustos, İstiklal Mücadelesi'ni nihai zaferle taçlayan Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nin adeta dünyayı yerinden sarsmış olan büyük muvaffakiyet günü idi. 1922 yılının Ağustosumun 26'smda başlayan ve düşmanın behemehal imhasını istihdaf (amaç) etmiş bulunan müthiş taarruzumuz 30 Ağustos'ta Kızıltaş deresinde cehennemi bir ateşin çemberleri içinde boğu, lan hasım kuvvetler üzerinden atlayarak her istikamette garbe teveccüh etmiş (batıya yönelmiş) ve ordumuz başkumandanın:

" Asker, şimdi hedefin Akdeniz'dir!" emri önünde uçmaya başlamıştı. Öyle ki 9 Eylül'de İzmir'de idik.

Harikaya benzeyen bü büyük işin manasım anlamak için ondan evvelki senelerin bin ümit ile ve bin yeis (umutsuzluk) ile dolu kara günlerini göz önüne getirmek lazımdır. Düşmanı denize döken bu altın kanatlı ordu, birtek neferinden başlanmak suretiyle vücuda getirilmiş ve çok zor ateş tecrübeleri içinde yeniden yeniye bozulup düzülmek şartıyla adeta mü kerreren çelikleştirilmiş bir ordu idi. Ona hâkim olan kudret, bütün bir milletin azim ve imanı idi. Herhangi milli bir mesele bu yüksek derecesinde ele alınınca, onun isal edilebileceği neticesinin nasıl muvaffakiyetten de yüksek muzafferiyetler de karar kılabileceğine bundan daha kati ve bundan daha yakın misal gösterilmese gerekir.

Büyük milletler iradeleri kadar hafızaları da kuvvetli olmak lazım gelen milletlerdir. Zaten millet demek, tarih demektir. Tarihi olmayan millet henüz dünyaya doğmamış bir mevcudiyet sayılabildiği gibi tarihini unutan milletlerin istikbal yollarını kolaylıkla bulmakta müşkülat çekmeleri de tabi görülmelidir.

Bu hakikate binaen olacak ki, aziz vatan çocuğu Aka Gündüz, bize bütün milletçe gözlerimizi 30 Ağustos'a çevirmeye davet eden bir beyanname gönderdi. Bütün millete hitap eden bu gönül beyannamesini gönlümüzün en derinliklerinde uyandırdığı büyük aşk ve heyecanlarla bu nüshamıza dercederek milletin milli büyüklüklere müştak (özleyen) ve mütehassir (özlem çeken) saf ve mert gözü önüne sunuyoruz.

Aka Gündüz:

" Oraya gitmeyeli kaç bin yıl oldu?" diye soruyor.

Hakikaten zamanın günlük hadiseleri hepimizi o kadar işgal etti ve o kadar bunalttı ki, şimdi bu küçük şeylerin deryası içinde adeta boğulur gibi yüzerken Dumlupmar bize

uzaktan uzağa hatırlanan bir mazi noktası gibi geliyor. Onur. hakikaten mazi olmuş bir efsane olduğunu söyleyen nank:: ve alçak ağızlar bile görülmedi mi?

Halbuki ortalığa hâkim olan bu fena haleti nahiyelerde fazla delil olarak bugünlerde her zamandan ziyade 30 Ağustos etrafında ve Dumlupmar sahasında toplanmaya muhtaç ve hatta mecbur olduğumuza hükmetmekte hata yoktur. Felah leri çözen milli tılsım noktaları milletlerin hakikaten mukaa desatmı teşkil etmek gerekir. Daima onlara istinat olunarak yeni yeni zorlukların hakkından gelinir ve yeni yeni harikalar yaratmaya imkân bulunur.

Eğer Aka Gündüz'ün bu gönül beyannamesinin milleti saf ve samimi sinesinde akisler uyandırdığını görürsek ve e ğ T I büyük Erkân ı Harbiyemizin tasvibine de mazhar olursak : : milleti 30 Ağustos'ta Dumlupınar meydanında gönül birliğ: edecek bir toplantıya kolaylıkla sevketmek yollarını gösterecek bir komite teşkil etmeye hazır olduğumuzu beyan edenz Memleketin her köşe ve bucağından alıp getireceğimiz üçer beşer kişi, önümüzdeki 30 Ağustos'ta bütün milletin Dumlu pmar'da sembolik olduğu kadar, muazzam ve muhteşem : ı içtimaim temine kâfidir.

Milli idrakin en yüksek tecellilerini kendisinde topla; ar Büyük Erkân ı Harbiye, herkesten ve hepimizden çok iyi r lir ki büyük meydan muharebelerini millet yapar, millet yıkar, üevirîeri değiştiril ve diinyamrı\ariVıİTieyepyem\ifukl ar aşsr *Ve bir meydan muharebesinin tesiri ve hükmü yalnız halîm;* memur *olduğu* mese/eye *mûnEasır değıTcûr, öefâı nesıûere ve* asırlara şamildir.

Hayatm günlük bayağı dedikoduları içinde harita Ve pusulayı şaşırmış göründüğümüz şu zamanlarda, hakiki benliği

mize yükselmek için 30 Ağustos etrafında bir içtima aktetmekliğimiz cidden yalnız tarihin ilham ettiği bir hakikat değil, belki günün emrettiği bir zarurettir.

Yeni Türkiye Hakkında Mühim Bir Konferans

Dostumuz İtalya devletinin Ankara Sefiri Baron Pompeo Aloisi Cenapları tarafından merkezi Paris'te bulunan akademi diplomatik için hazırlanarak metni aynen La Republique 'te neşrolunan bir konferans Cumhuriyet'te de hulasa edilmişti. Muhterem Büyükelçi Hazretleri, bu konferansında akademi diplomatik arkadaşlarına ve o yol ile bütün dünyaya yeni Türkiye hakkında en doğru ve en esaslı fikirleri vermeye çalışmış ve bizim takdirimize göre bu mevzuda şimdiye kadar hiçbir yabancının varamadığı bir mükemmeliyet derecesiyle muvaffak da olmuştur. İnkılapçı Türkiye lehinde beynelmilel ehemmiyeti haiz pek kıymetli bir vesika olan bu konferansı bu sütunlarda da tebarüz ettirerek (belirterek), onun muktedir mubdiline (benzersiz sözlerine) teşeldriirlerimizi söylemeyi bir vazife biliyoruz.

Faşist İtalya'nın inkılapçı Türkiye nezdindeki sefiri mensup olduğu akademi diplomatikte bir konferans vermeye davet olunduğu zaman söz mevzuu olarak yeni Türkiye'yi intihap etmiş ve bu mevzuun tezini ise "Türkiye Türklerindir" hükmü teşkil eylemiştir. Filhakika Baron Aloisi Cenaplarının konferansı kendisince bir kanaat haline gelmiş olan bu tezi tafsil (ayrıntılı olarak) ve isbat eylemektedir. Bu hakikatin muk

tedir bir diplomat dili ile bütün dünyaya arz ve izahı elbette bizim için paha biçilemeyecek kadar ehemmiyeti haiz büyük bir dostluktur. Onun için Baron Aloisi Cenaplarına memleketimiz ve milletimiz hakkında gösterdiği bu dostluktan dolayı bütün Türklerin derin memnuniyet ve minnet hisleriyle mütehassis olmaları tabii bulunduğunu söyleyerek bütün memleketin şükranlarına tercüman oluruz. Dünya harbinden sonra milli hayatlarına yeni cepheler veren iki komşu millet, italya ve Türkiye, elbette yekdiğeri pek iyi anlayan bir dostlukla dahi başka milletlere kıyas olunmayacak kadar ileri gideceklerdi. Muhtelif dedikodulardan sonra tahakkuk eden (gerçekleşen) Türk Italyan anlaşması ve dostluğu bu hakikatin ifadesi olduğu gibi işte Baron Aloisi Cenaplarının yeni Türkiye hakkındaki konferansı dahi gene onun yeni ve parlak bir delilidir.

Niçin Türkiye Türklerindir?

Çünkü burada asırların kendi üzerine yığdığı tozlardan silkinerek bir taraftan eski yüksek medeniyetinin hamlelerini yeniden yakalayan, diğer taraftan bugünkü muasır medeniyeti bütün ruh ve esası ile kavrayan yepyeni bir millet ayaklanmıştır da onun için. Baron Aloisi Cenaplarının konferansını işte böyle hülasa etmek (özetlemek) mümkündür.

Biz dünyaya dün gelmedik. Biz bütün bir insanlık tarihi içinde büyük hayaleti daima hal ve mevkie hâkim olarak yü rüyegelmiş bir milletiz. Daha dün denilecek yakın bir zamanda istanbul'a hâkim olduktan soma ordularımız Avrupa'nın bağrında ve donanmalarımız Ak, Kara ve Kızıl denizlerin hepsinde idi. Baron Aloisi hatta daha yukarılara çıkarak tarihin perdelerini kaldırıyor ve Anadolu'nun pek kadim (eski) yerli Türk halkı ile italyan yarımadası Etrusques'lerinin münasebetlerine bile işaret ediyor. Tarihte bu kadar kıdem ve hüküm

sahibi bir milletin ötedenberi çok büyük ve o nisbette de kuvvetli bir medeniyete istinat edeceği malumdur ve millet esasen tarih demek olduğuna göre Baron Aloisi Cenapları yeni Türkiye'nin son kalkınmasında evvela bu kuvvetli ve yüksek medeniyetli eski Türklüğün uyanıp ayaklanmış olması amilini buluyor.

Baron Aloisi'ye göre Türklüğün Osmanlı İmparatorluğu devrindeki zaaf sebebi, dinin dünya işlerine karıştırılması ve Avrupa'nın yanmasında şeriat ahkâmı ile yürümek isteyen otokratik bir devletin Avrupa ile bizzarure itilaf edememesi dir. Bunun neticesi olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun inhi lalinde (dağılmasında) Türklük de büyük bir tehlikeye maruz kalmışken milletin eski ruhu ayaklanarak ortaya yepyeni bir vaziyet çıkanvermiştir. Tarihin hakkını alan bu hareket istikbalin anahtarlarını da elinde tutuyor. Milli hudutları dahilinde müstakil Türkiye'nin varlığı silah kuvveti ile temin olunduktan soma derhal muasır (çağdaş) medeniyetin bütün icaplarına intibak da edilmiştir.

Adeta yoktan var olmuş denilecek kadar göz kamaştıran bu hareketin istinat ettiği esas noktalar çok kuvvetlidir. Lozan konferansına kapitülasyonları kaldıran konferans demek mümkün ve belki daha muvafıktır. Yeni Türkiye, kendi dahilinde hep bu zihniyete uygun olan teceddüt (yenilik) ve terakkilerini kimsenin hatırı için değil, belki kendi selameti için temin ve tatbik ediyor. Onun içindir ki, çalışma sahasında daha yapılacak çok şey bulunmasına rağmen, artık bu davaya katiyen mahlûl (çözümlenmiş) nazarıyla bakabiliriz:

Türkiye Türklerindir!

Laik İdare Ne Demektir?

Menemen ve havalisindeki fesat faaliyeti mahalli bir örfi idare (sıkıyönetim) tesisini gerektirdi. Örfi idare, muvakkat (geçici) bir tedbir olup, karışıklık sahnelerinde haklıyı haksızı, süratle ayırt etmek için ittihaz olunur (konulur), ve bu ayırt etme bitince de derhal kaldırılır. Menemen'de ilanını zorunlu kılan örfi idarenin azami iki ay zarfında vazifesini ikmal edeceği tahmin olunmaktadır.

Hadise mehdilik davasıyla din ve şeriat isteyen bir çetenin vahşiyane cinayeti ile meydan almıştır. Hadiseyi el altından körükleyenler vardır. Divan ı harp, mücrimleri (suçlula n) muhakeme edecek ve cürümleri sabit olanların cezalarını verecektir. Adaletin bu süratli icraatı esnasında hakikatlerin herkes nazarında bir daha olanca çıplaklığı ile görüleceğine şüphe yoktur. Eğer bu fesat kargaşalığına safiyane karışmışlar varsa ve eğer bu hadise muvacehesinde hâlâ hakikati kavrayamamışlar bulunursa, onlar da ne beyhuda (boş) yere manasız bir davaya taraftarlık etmiş olduklarını hayretle ve nedametle (pişmanlıkla) göreceklerdir.

Gerçekten, dinin ve şeriatın ihyasını istemek için her şeyden evvel bunların ortadan kalkmış olması lazımdır. Halbuki, bunlar ve bilhassa ibadete taalluk eden (ilişkin) kısmında din

ortadan asla kaldınlmış değildir. O olduğu gibi duruyor ve herkes dilediği gibi inanmakta ve istediği şekil ve mahalde ibadet eylemekte tamamen hür bulunuyor. Mevcut olan bir şeyin iade ve ihyasını istemek doğru değildir tabii. Nitekim Menemen'de ika olunan (yapılan) vahşet, zahiri halde büyük bir cehalete istinat ediyor. Onun içyüzündeki fesatların layık oldukları pek ağır cezalarla mukabele ve muamele göreceğine ise şüphe yoktur.

Bu vesile ile Cumhuriyet rejiminin belli başlı esaslarından biri olan laiklik meselesini bir daha tetkik ve izah etmeyi faidesiz saymıyoruz.

Cumhuriyet idaresinin din bahsinde seçip tuttuğu yol, dini dünya işlerinden ayırmak olmuştur. Hakikatte bu tekamül (gelişme), asri (çağdaş) bir anlayış olan Cumhuriyet rejiminin lehine olduğu kadar dinin dahi lehinedir. Din, dünya işlerine kanştırüdıkça, onun daima saf olmak ve saf kalmak lazım gelen maniyeti dünyanın binbir menfaat ve ihtirasla karışık olan işleri ile kirlenebiliyor ve bundan da insanların ahlakları Allah'a karşı bile yüzsüzlük denilecek çirkeflere pekâlâ sürüklenip gidiyordu. "Hile i şer'iye" tabirinde saklı olan ahlaksızlığın sukut derekesi (aşağılara düşüşü) her cemiyetin ve ferdin şan ve haysiyetini kökünden baltalayacak kadar berbat bir şeydi.

Soma, dünya çok terakki etmiş (ilerlemiş) olduğu için insanların ve cemiyetlerin hukukunu bin üç yüz sene evveline ait bir ahkâm ile temin etmeye imkân bulunmuyordu. İki yalancı şahitle bir adam asarlar tabiri, şeriat ahkâmından çıkarılmış, asrın ihtiyacına asla uymayan kaidelerdendir. Belki bin üç yüz sene evvel yalancı şahitlik edecek kimse yoktu. Fakat şimdi vardır ve çoktur.

Bu bahsi uzatmaya ne hacet vardır ki, memleketimizin başına bela olan kapitülasyonlar, yani ecenebi imtiyazları meselesi bile bizim hukuki esaslar ve usullerimizin müterakki (ileri) milletler ihtiyacına kifayet etmemesinden hem de bihakkın doğmuş şeylerdi ve Lozan'da kapitülasyonlar belasından kurtulabilmek için asrın ihtiyacına cevap verecek hukuk esa satını kabul ve tatbik edeceğimize dair söz vermek mecburiyetinde kalmış idik. Bu verdiğimiz sözde ise yalnız ecnebileri tatmin etmek gayesini takip ediyor değildik. Bizzat biz Türklerin hukuk ve menafiimiz ancak asrın en müterakki (gelişmiş) hukuk ahkâmı ile en sağlam surette temin olunabilirdi.

Şeriat, halkın hukukunun ihmal ve ihlal olunmasını isteyemez. İnsanların haklarını en mükemmel surette temin edecek usul ve esasat da şeriatın hakiki ahkâmına muhalif olamaz.

Hukuk kısmı, bu suretle en sağlam usul ve esasta icra olunduktan soma geriye asıl din, yani İslam dininin itikatlar (inançlar) ve ibadetler kısmı kalır ki, işte Cumhuriyet rejimi bunun zerresine dokunmuş değildir. Her Müslüman, Allah'ına ve onun Peygamberine İslam dininin talim ettiği şekillerde itikat etmekte ve ibadet ve taatlerini de (Tanrı'nm, yerine getirilmesi gerekli buyruklarım da) kezalik dinin talim ettiği şekil ve suretlerde icra etmekte tamamıyla serbesttir. Kimse itikat ve ibadetinden dolayı en ufak müdahaleye maraz olacak değildir ve kimsenin itikat ve ibadet bahsinde başka hiç kimseye taarruz ve müdahaleye hakkı yoktur. Din, kul ile Allah arasında bir vicdan bağıdır, ona hiç kimse tarafından hiçbir suretle kanşılmayacaktır. Bundan bizzarure anlaşılır ki, din dahi asla dünya işlerine karıştırılmayacaktır. İşte Cumhuriyet rejiminde adına laiklik denilen keyfiyet, bundan ibarettir.

Tekke vesaire gibi imparatorluk zamanının bakiyesi (ka lmtkısı) olan bazı müesseseler dini dünya işlerine karıştıran ve siyasi maksatlara hizmet eden teşkilatlar olduğu için bunların iktisadi ve siyasi birer teşekkül mahiyetindeki faaliyet merkezleri bittabi ve bilmecburiye ilga edilmiştir (kaldırılmıştır). Tekke şeklindeki içtimai ve iktisadi teşekküllerin, devlet içinde başka bir devlet mahiyeti arzeden şekillerinin din ile hiçbir alakaları yoktur. Bununla beraber içtimai teşekkül mahiyetindeki şekillerinden tecerrüt etmek (soyutlamak) şartıyla şu veya bu tarikata çekicilik duymak gibi ferdi ve vicdani kanaatlere dahi bir şey denilmiyor.

Hakikat bundan ibaret iken güya din ortadan kaldırılmış gibi bazı beyinsizlerin ikide bir "Dini ihya edeceğiz" diye ortaya çıkmaları ve saf halkı aldatmaya çalışmaları tabii ancak ve ancak bir fesat fikrinden ileri gelebilir. İşte Menemen'de olan macera böyle bir fesat tertibidir ki, bihakkın alınmak mecburiyeti elveren tedbirlerle tabii hak ettiği ağır cezalara uğrayacaktır.

Vatandaş Hukuku

Birkaç gün önce Cumhuriyet "İktisadi Buhranda Amiller" başlığı altında Noel imzasıyla bir makale neşretti. Bu iğreti imzanın sahibi bizce maruf (bilmen) bir ticaret müessesesine mensup aklı başında bir zattır. Biz birçok makalelerimizde muhtelif işlerde alakadar millet efradının kendi işlerine müteallik (ilişkin) meselelerde hükümeti tenvir etmelerini (aydınlatmalarını) tavsiye edip durduğumuz gibi hükümetin de halk kaynaklarından alınacak hakiki malumattan istifade etmesi lüzumunu ileri sürmekten hali (uzak) kalmıyoruz. Noel Efendi adı geçen makale veya mektubu işte o yoldaki neşriyatımızdan mülhem (esinlenmiş) olarak yazmış ve bize yollamıştır. Nitekim işte biz de memnumiyetle neşrettik.

Muhterem muhabirimiz bu mektubunda iktisadi buhranın belli başlı amilleri arasında şimdiye kadar hiç kimsenin temas etmediği bir noktaya temas ediyor. Onun fikrince bu nokta aynen şudur: Ticaret âleminde umumi ve şamil bir şekil alan "Découragement" yani fütur!

Muhabirimize göre bu fütur (cesaretsizlik, korku) ne işsizlikten, ne ithalat ve ihracat arasındaki aleyhtar farktan, ne de memlekette sanayiin azlığından ileri geliyor. Bunlar herhangi bir taciri fütura düşürecek sebepler değildir. Tacir be

hemehal çalışacak bir saha bularak kendisine ve başkalarına faydalı olacak bir faaliyet unsurudur. O halde memleketimizde tacir ve ticaret neden füturiudur? Muhabirimiz bu suale şöyle cevap veriyor:

" Bu fütur, kanunu tatbika memur olanların kendi anlayışlarına göre kanunu daima tacirlerin, vatandaşların lehine olmayarak tefsir etmelerinden doğuyor."

Bu ifadeye göre tacir vatandaş hükümet memurları ile temaslarının ekserisinde daima aleyhine hareket eden bir cereyanın tazyikine maruzdur. Ve mektup sarahaten (açıkça) diyor ki hemen her adımda karşılaşılan müşkülatı bertaraf edebilmek için tevessül olunan kanuni yollar aynı dikenlerle doludur. Aylar ve hatta bazan yıllar sürüyor da herhangi bir müşkülü halletmeye imkân elvermiyor.

Acaba bu böyle midir? Hiç olmazsa muhabirimizin şahsında bu böyle olmalı. Çünkü bu kadar sarih bir iddia ancak çok acı tecrübelere iptina edebilir (dayanabilir). Mösyö Jakar da bizde mükemmel bir hükümet, fakat seviyesi ondan aşağı bir idare bulunduğunu kaydetmişti. Kanunu tatbik edenler o nun hak ve vazifeyi mütevazin (dengeli, ölçülü) tutmak lazım gelen terazisini bir tarafa ağır bastırırlarsa sıklet (ağırlık) altında kalanın ıstırap çekmesi, feryat etmesi ve nihayet fütura düşmesi tabii görülmelidir.

Bu münasebetle sağlam bir devlete esas teşkil eden mesnetler (dayanaklar) arasında bir parça vatandaşın hukukuna temas edebiliriz. Sağlam devlette devlet mefhumu, millet ifadesinden farksız olmak lazım gelir. Hususile Cumhuriyetin demokratik idaresinde birer birer bütün fertleri ile millet aynen devlet demektir. Bu tarife göre hükümet memurluğunu, millet aleyhine harekette beis görmeyecek bir kuvvei galibe (üs

tün güç) zanneden kimseler bilmeyerek devlet bünyesini baltalayan mücrimler (suçlular) sayılmak lazım gelir ki, hakikat de hiç şüphesiz bundan ibarettir.

Ebediyen sakıt Abdülhamit idaresinin en bariz vasfı o zaman devletin ve hükümetin başka, milletin başka mevcudiyetler olarak tebarüz etmesinde idi. O zaman devlet ve hükümet işi gücü millet aleyhine hareket etmekten ibaret olan bir soyguncu heyeti halinde idi. Millet bu eşkıya çetesinden bizar idi ve iki heyet yekdiğerine bittabi ve bizzarure hasım idi.

Meşrutiyetle yıkılmak istenilen bu afet Cumhuriyetle tamamen ortadan kalkmış bulunmak lazımdır. Bugün devlet hukuku namına millet efradından hatta ecnebilerden dahi olsa, hiç kimsenin aleyhine en ufak haksızlığa cevaz olamaz. Küçük büyük her haksızlık devlet esasını sarsan bir zelzele hüküm ve tesirini haizdir. Devletin sağlam temeli yalnız haktır.

Vatandaş aleyhine kör bir silah gibi kullanılan 'hukuk u hazine" (devlet hazinesi çıkan) tabirini elimizden gelse kamuslardan (sözlüklerden) silerdik. Biz ferdin hakkına galip bir Hazine hakkı farz ve kabul edemeyiz.

Hükümetin bize yazılan mektupta ileri sürülen fütur hakkında ve ona meydan veren sebepler üzerinde tetkikat icra ettirmesi lazimeden görünür. İkinci, üçüncü derecedeki memur lann vaziyet ve hareketlerinin ıslahı da bu suretle daha kestirme bir yoldan mümkün olur. Hükümetin hukuk u hazine namına halkın bizar edilmesine muvafakat etmeyeceği bizce seksiz (kuşkusuz) ve şüphesiz olarak muhakkaktır.

Hükümet ve İdare

Bizde birkaç sene İstatistik Umum Müdürlüğü yaptıktan soma memleketine dönen Belçikalı Mösyö Kamil Jakar'm memleketimiz hakkında neşrettiği bir makaleyi dünkü nüshamıza dercettik (almıştık). Samimi görüşlerle dolu olan makale, çok dostça yazılmıştır. İçindeki tatlı sözler kadar az çok acı sözlerden de memnun olmamak kabil değildir. Çünkü bunlar hakikati söyleyerek bize faydalı olmak isteyen dost sözleridir.

Mösyö Kamil Jakar'a göre, yeni Türkiye altı yedi asırlık fena bir mirasın müşkülatı ile karşı karşıya bulunmakla beraber, asla ümitsiz sayılamayacak bir hal içinde parlak bir istikbale namzettir. Muktedir devlet adamları elinde memleketin talihi külliyen değiştirilmiştir. Az çok ehemmiyetli bazı kusurların ve noksanların ortadan kaldırılmasını bekleyebiliriz.

Mösyö Kamil Jakar, memleketimiz hakkında böyle kati suretle nikbin (iyimser) bir noktai nazara malik olmak için vaziyeti şimdiye kadar hemen kimsenin yapmadığı bir görüş zaviyesinden müşahede ve mütalaa ediyor. Hulasaten (özet olarak) diyor ki:

Türkiye'yi İstanbul ve Ankara gibi şehirlere bakarak tetkik etmek ve ona göre hüküm vermek doğru değildir. Memleketi umumi heyeti ile ve bilhassa bütün Anadolu ile görmek

lazımdır. Böyle yapılınca onun kuvvetli hayatiyeti her bakış sahibine kendini gösterir.

İkmali lazım gelen kusurlar var mı? Var, hatta öyle bir iki değil. Mösyö Kamil Jakar, bunların bir ikisini sayıyor: Türk üretimine hariçte kıymet verecek teşkilat yok. Sermayenin azlığına karşı ancak hariçten gelecek bu malı celbedecek maharet ve marifette belki biraz noksan var. Memlekette çalışacak yerli yabancı muhtelif unsurlara karşı hâlâ belki biraz şovenlik gösteriliyor vesaire.

Biz bu yoldaki teşhislerden bir tanesinin üzerinde gayri ihtiyari gülerek tevakkuf ettik (durduk). Bu teşhis, hülriimet le idareyi ayrı birer heyet gösteren seviye farkı üzerindeki hükümdür. En iyisi Mösyö Jakar'm bu bahisteki sözlerini aynen nakledelim:

" Türkiye idaresi ve hükümeti, iki şeydir ki, tekamül (gelişme) seviyeleri bir değildir.

"Amirlerin emelleri, ekseriya teşkilat adamlarının noksanlığından dolayı istenildiği gibi icra edilememektedir. Bilhassa iktisadi işlerde icraata memur olanlar, tesadüfün icraatıyla tayin olunmuş şirket idare meclisi azalan banka mües sesatı, sanayi müesseseleri bahri (denizcilikle ilgili) ve ticari müesseseler müdürlerinin çoğu amatörlerden müteşekkildir.

"Hükümetin siyasetinde tesadüf edilebilen bazı muvaf fakiyetsizliklerini bu gibi amatörlerin ehliyetsizliklerine atfet melidir.

Burada hükümeti, İcra Vekillerinden terekküp eden heyet (Bakanlardan oluşan kurul) diye telakki etmelidir. İdare ise memurlar tabakasının teşkil ettiği heyettir. Bu iki heyeti seviye farkıyla ayırt etmekte Mösyö Jakar'm müstesna bir nü

fiızu nazar (görüş) göstermiş olduğunu itiraf etmeye mecburuz. Mösyö Jakar'm bu görüşünü:

"r Türkiye'de mükemmel hükümet vardır, fakat iyi idare yoktur" cümlesiyle ifade edebiliriz.

Memurlar kanununun her vekâlete ait nizam ve talimatları ile ehliyet şeraiti henüz tayin edilmiş değildir. Asker, doktor ve baytar gibi birkaç sınıf haricinde herkes her şeye ehil ve salih sayılmak sakimesi (yanlışlığı, sakatlığı) devam ediyor. Sanayi mektebini ikmal eden bir gencin orada öğrendiği mesleğe karşılık, yazışma kaleminde memuriyet alması nadir bir misal değildir. Avrupa'da heykeltıraşlık tahsil ettirdiğimiz bir genci, Hariciye Vekâleti'nde istihdam edebiliriz. Halbuki her meslek, kendine göre ihtisas ister değil mi? İşte bu noktaya biz layık olduğu itina ve ihtimamı verememiş bulunmaktayız.

İdare tabakası kâfi ehliyet ve seciye şeraiti ile teçhiz edilmedikçe, yakamızı Mösyö Kamil Jakar'ın söylediği amatörlüğün pek fena neticelerinden kurtarmaklığımıza imkân olmayacak tabii...

Tarih Nasıl Yazılır?

Umumi Harp (Birinci Dünya Savaşı) hepimizin gözlerimizin önünde hazırlandı ve çıktı. Bununla beraber ona kimlerin sebebiyet vermiş olduğu meselesi hâlâ yüzlerce ve binlerce ciltlik kitaplarda münakaşa mevzuu olmakta devam ediyor. Fikri mahsus ile (art niyetle) yazılan koca koca kitaplardan her biri kendi düşünce ve maksadına hakikat şekli vermeye çalışmaktadır. Bu kadar mütenakız (çelişik) neşriyata göre şu gözlerimizin önünde hazırlanan, çıkan ve biten Umumi Harp bile faraza bin sene sonra içinden çıkılmaz veya zor çıkılır bir efsaneye dönecek. Ya şimdi bazı eserler (kalıntılar) ve delillere bakarak tesis etmek istediğimiz iki üç bin sene evvellerinden yukarı eski tarihlere ne diyelim, onların içinden nasıl çıkalım?

Tutankamon'un Mısır'da meydana çıkarılan mezarı eski bir medeniyetin ince işlenmiş bir nice eserlerini bizi hayrette bırakarak gözlerimizin önüne koydu. Demek ki, dünya yüzünde Yunan ve Roma'dan önce de medeniyetler hükümran olmuştu. Büyük inkılaplar; bu medeniyetleri yalnız yeryüzünden değil, insanların hafızalarından dahi silip süpürmüştür. Şimdi her tarafta yapılan çok külfetli aramalarla sağlam ipuçları bulundukça beşeriyetin ilk devirlerine ait malumat yerli

yerine konmak suretiyle ilk cetlerimizin (atalarımızın) hayat ve hareketleri birbirine ulanarak, yavaş yavaş eski tarihe vücut veriliyor. Ancak hedefi, hakikati bulmaktan ibaret olmak lazım gelen bu mesaide dahi fikri mahsustan (art niyetten) ve tarafgirane faraziyelere hakikat şekli vermeye uğraşmaktan kaçınmak gerektir. Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Haz retleri'nin bir müddetten beri Türk tarihinin menşelerine ait olarak icra edegeldikleri araştırma ve teşebbüsler pek çok müelliflerin ve birçok milletlerin bu sahada bilerek veya bilmeyerek yanlış yollarda yürümüş olduklarını ispat etmektedir.

Ezcümle Avrupa milletlerinin teşekkülünde Asya ile Avrupa arasında güya bir köprü vazifesini gören Hindu Avrupai (İndo europen) tabirinin hakikat olmaktan çok uzak bir faraziyeden başka bir şey olmadığı, bu suretle ret ve itirazı gayri kabil bir hakikat halinde meydana çıkmış olduğunu görüyoruz. Evvela beşeriyete beşik olmaya salih bir Hint medeniyeti mevcut değildir. Medeniyette Hindistan'a tekaddüm eden (öncelikli) milletler ve memleketler vardn. Ne hacet, Hindistan'da hâlâ asarı bakiyesini gördüğümüz medeniyet dahi oralara şimalden gelen ve Hindistan'ı daha dün denilecek zamanlara kadar idare eden başka bir milletin fertleri tarafından vücuda getirilmiştir. Çin kişverine girerek orasını uzun zamanlar idare eden ve Seddiçin'i yapan da aynı milletin diğer şubeleridir. Bu millet ise, Türk milletidir.

Öyle anlaşılıyor ki, beşeriyetin hakiki beşiği veya beşeriyet tarihinin asıl menşei Orta Asya'dadır. Oradan şarka ve cenuba giden insanlar garba dahi oralardan yürüyüp gitmişlerdir. Garp istikametinde takip olunan yol Hazer'in şimal ve cenubu olarak iki idi. Şimalden gidenler, en garp noktalarına kadar bütün Avrupa'yı geçmişler, cenuptan gidenler ise Me

zopotamya ve Mısır deltalarında medeniyetler kurarak Şimalî Afrika'yı boylamışlar ve küçük Asya üzerinden yürüyerek Akdeniz medeniyetine vücut vermişlerdir. Eski tarihin Yunanistan'la Roma'ya tekaddüm eden vesaik (belgeler) ve delâ ile (kanıtlara) müstenit kanevası (oluşumu) budur.

Küçük Asya'da Türklük Roma ve Yunan'dan eski olduğu gibi Osmanlılardan çok önce Trakya ve Balkanlar'da Türkler vardı. Bunu artık tarihi bir hakikat olarak alabiliriz.

Bugün meşhur âlim Leon Kahon'un bundan hemen altmış yıl önce verilmiş bir konferansını neşre başlıyoruz. İlk gün Ruşen Eşref Bey'in mukaddemesiyle (önsüzüyle) Afet Ha nım'm bazı notları dercolunacak, ardından Leon Kahon'un Gazi Hazretlerinin emirleri ile Ruşen Eşref Bey tarafından tercüme olunan konferansı okunacaktır. Bu konferansta Fransa ve Büyük Britanya gibi Avrupa'nın en garbi (Batılı) memleketlerinin en garp noktalarındaki pek çok coğrafi isimlere nazara oralara gelen ilk insanların Vasati (Orta) Asya menşeine mensup oldukları ispat ediliyor. Fransa'da ve İngiltere'de bulunan isimlerin mukabilleri Altay dağlan havalisinde aynen ve tamamen mevcuttur. Eğer Fransa ve İngiltere'den Vasatî Asya'ya ilk insanlar gitmemişlerse ki, bu muhakkaktır Vasatî Asya'nın insanlan Garbî Avrupa'ya kadar gelmişler ve oturdukları yerlerin isimlerini de oralara getirerek onları ta bugüne kadar devam eden abideler gibi tabiatın alnına nakşetmiş lerdir demek olur. Leon Kahon'un kati bir kanaatle vardığı netice budur.

Atillâ'nın bir efsane değil, Tuna boylannda hüküm süren bir Türk serdarı olduğunu biliyoruz. Hükmünü Ren boylarından Seddiçin'e kadar yürüten bu kumandanın iki Roma'yı mağlup ederek cihan imparatorluğunun planını kurmuş oldu

ğu da malumdur. Fakat bu daha dünkü hadisedir. Türklüğün ondan evvelki tarihi daha az şanlı değildir. Altay dağlarından doğan Türklüğün hakiki tarihi görmek için baştan başa bütün beşeriyet tarihini gözden geçirmeye ihtiyaç bulunduğu anla . siliyor. Mesela uzun asırlardan mürekkep koca bir devir esnasında Çin tarihini, Türk tarihi diye okumak mümkündür. Hindistan'da hakiki medeniyet ve hâkimiyeti tesis ve idame edenlerse Türklerdir.

Hulasa Gazi Hazretlerinin irşat ve idareleri ile yapılmakta olan tarihi tetkikler, ortaya hayret olunacak hakikatler çıkarmak üzere bulunuyor.

Medeniyetin Menşeleri

Büyük Çin duvarının manası açıktır: Bu, Çin'i garp tarafından gelen taarruzlara ve istilalara karşı korumak için yapılmış dünyanın en uzun boylu kalesidir. Her halde gülünmek için icat edilmiş bir rivayet olarak, Çin dünyaya açıldığı zaman garp kavimleri arasında yaygın Âdem ve Havva hikâyesinden haberder olan Çinliler:

A, demişler, yanlış, o sizin Âdem dediğiniz adam, bizim bir bahçıvanımızdı, yaptığı bir münasebetsizlikten dolayı kendisini kovmuştuk!

Malumdur ki mukaddes kitaplar beşeriyeti (insanlığı) Cennet'ten kovulan Âdem ve Havva'dan neş'et ettirirler (türetirler). Yukanki hikâye ile Çinliler mukaddes kitapların koydukları esasa itiraz etmiş oluyorlar ve kendilerinin eskiden beri var olduklarım ispat etmiş bulunuyorlar.

Çinlilerin bu itiraz yollu hikâyeleri dahi olmasa dünya üzerindeki insanların ilk menşelerini bulmak meselesinin malum olan basit şekilden daha karışık ve daha uzun bir mesele olduğu çoktan anlaşılmış bulunuyor.

Beşeriyetin ilk menşeleri böyle olduğu gibi medeniyetin ilk menşeleri de böyledir. Tutankamon'un son zamanlarda çıkarılan mezarı bize Nil vadisinde çok eski ve hayli müterak

ki (gelişmiş) bir medeniyetin ret ve inkarı kabil olmayan parlak delillerini verdi. Asuriye ve BabiTde, şimdi aslı Türklere ulaştırılan medeniyetlerin teessüs ve inkırazları çoktan tarihi hakikatler arasmdadn. Dünyanm en zengin müzesi olan "Bri tiş Müzeum" gezilirse dünya üzerine yayılmış insanların eserleri ve kabiliyetleri hakkında ibret ve istifade ile temaşa olunacak binbir şahit görülür.

Medeniyeti nazari ve ameli olarak iki noktadan mütalea etmek mümkündür: Birincisi ilmi araştırmalara mevzu teşkil edebilecek medeniyettir ki, bunun hududu yoktur. Himalaya dağının arka yamaçlarından birinde, bugün bile büyük insaniyet kütlesinden ayrı bir halde yaşayan kavmin aletleri ve edevatı ile ahlak ve âdetleri dahi kendine göre bir medeniyet seviyesi addolunmak mümkündür.

Medeniyetlerin ikinci safhası, cemiyetin yaşayış kaidelerinde düsturülâmel ahkâma (gereği gibi uygulanacak kanun hükümleri) esas olmak lazım gelen bir medeniyettir. Bu itibar ile Türk cemiyeti vaziyetini çok açık olarak tayin etmek mecburiyetindedir. Bu iki şekil medeniyet mefhumundan (kavramından) ikincisinin tayini, birincisinin yollarında yapılacak taharriye (araştırma) asla mani değildir. Hayata hâkim olan medeniyet sisteminin tayini şundan dolayı lazımdır ki, cemiyetin bütün kanunlarının medeni bir asla bağlanmak mecburiyeti vardır. Bu bir görüş, bir anlayış tarzıdır ve giderek bu görüş ve anlayış tarzının bütün cemiyeti istiap ettiği (içine aldığı) kabul olunur. Zaten cemiyet, bir nesak (tarz, üslup) ve nizam demektir. Bu ise bir köke bağlanmakta ve bir esastan akıp gitmekte tam bir vahdeti (birliği) icap ettirir. Salim cereyan ile devamlı intizamın ancak bu sayede mümkün olacağı kabul edilmiştir.

İstiklal Harbi'nden (Kurtuluş Savaşımızdan) sonra uzun asırların uykusundan uyanan Türk cemiyeti büyük pişüvası nm (önderinin) delâleti ile pek mühim birtakım inkılâplar yaptı ve bu inkılâpları ile bizce yeni dahil olduğu bir medeniyet sistemi ispat etmiş bulundu. Tamamen hakikate mutabık olarak sarahaten söylenilmiştir ki, bu medeniyet sistemi "Avrupa medeniyeti "nden ibarettir ve taallûk ettiği saha ve efrat itibarıyla azınlığa rağmen bugün dünyanın hâkimi olan medeniyet de işte bu medeniyettir. Bu noktada vuzuhu, sarahati ve katiyyeti kaybetmemeye mecburuz.

Her türlü ilmi araştırma ve tetkiklere asla mani olmamak üzere daima göz önünde bulundurmaya mecburuz ki, bizim içine dahil olduğumuz medeniyet sistemi, Avrupa medeniyeti sistemidir. Avrupa medeniyeti ise bugün en ufak teferruatına kadar tarihi bütün ananesiyle mazbut bir medeniyettir. Şimdiki Avrupa medeniyeti menşe itibarıyla eski Yunan ve Roma medeniyetlerinden inşiap eder (dal budak salar, filizlenir). Fikir odur, üslup odur, şiir odur, edebiyat odur, mimari odur, hukuk odur... Hulasa fikir ve amel (eser, ortaya çıkmış iş) namına ne varsa hemen hepsi adeta meşk kitapları ittihaz olunan o köklere irca olunmak mümkündür. O kadar ki Avrupa üzerinde derin tesirler yaptığı iddia olunan Hıristiyanlık bile Avrupa medeniyeti menşeleri arasında sayılmamak lazımdır. Hıristiyan medeniyeti Asyaî bir zihniyettir. Avrupa medeniyeti ise asılları Roma'ya ve eski Yunanistan'a müntehi (ulaşan, son bulan), bambaşka ve bizce tamamen müstakil bir zihniyettir.

Bu bahiste bize:

Pekiyi, eski Yunanistan'ı ve Roma'yı kim yarattı? denilemez. Çünkü, mani yok, kim isterse o medeniyetlere de pe

kâlâ menşeler arayabilir. Bizce bilinmesi lazım olan elbet, şimdi Türk cemiyetinin kabul ettiği medeniyet sisteminin Avrupa medeniyeti olduğu ve bu Avrupa medeniyetinin de Yunan ve Roma medeniyetlerine istinat ettiği hakikatidir. Bunu böyle bilmekte yalnız faidemiz değil, hatta zaruretimiz de vardır. Çünkü vücutlarımız gibi fikirlerimizi ve ruhlanmızı tanzim edecek kanunlarda o asıllar dairesinde yürüyeceğiz. Başka türlü sistemimizde samimiyet ve gidişimizde selamet ve isabet bulunamaz da onun için.